

Memo van de gedeputeerde

E.J. de Bie

Gedeputeerde Energie, Erfgoed, en Bestuurlijke Vernieuwing

Onderwerp:

Derde meting houding en gedrag energie

Geachte Statenleden,

Via deze memo wil ik u graag informeren over het derde onderzoek dat is uitgevoerd door PON naar de houding en het gedrag van de Brabanders ten opzichte van de energietransitie.

In 2016 hebben wij aan PON opdracht gegeven om het draagvlak en gedrag van Brabanders gedurende vijf jaar te monitoren. De 0-meting van de monitor is uitgevoerd in 2016 en de 1-meting in 2018. Deze voorliggende eindmeting is uitgevoerd in 2020. De metingen zijn uitgevoerd met een vragenlijst, die in 2016 is vormgegeven. Deze vragenlijst is bij de 0- en 1-meting uitgezet onder de Brabantse leden van het Brabantpanel. Bij de eindmeting is de vragenlijst aanvullend uitgezet onder jonge en laag opgeleide Brabantse panelleden van PanelClix.

In de samenvatting van het PON rapport 'Houding en gedrag van Brabanders ten aanzien van de energietransitie' (oktober 2020, bijlage 3) kunt u de belangrijkste conclusies lezen.

Ik wil u erop attenderen dat aan het einde van het eerste kwartaal 2021 de resultaten volgen van de internetconsultatie voor de RES-regio's waarin houding en gedrag in relatie tot de energietransitie ook aan bod komt.

Met vriendelijke groet,

E.J. de Bie

Datum

26 januari 2021

Documentnummer

C2274639/4816192

Aan

Provinciale Staten van
Noord-Brabant

Kopie aan

Van

Eric de Bie

Telefoon

Email

edbie@brabant.nl

Bijlage(n)

3

Bijlagen

1. 2016-08 - Houding en gedrag Brabanders_energietransitie - 0-meting - PON
2. 2018-06 - Houding en gedrag Brabanders_energietransitie - 1-meting - PON
3. 2020-10 - Houding en gedrag Brabanders_energietransitie - eindmeting - PON

Duurzame energievoorziening In Brabant

Rapportage 0-meting
uitvoeringsprogramma energie

kennis in uitvoering

Duurzame energievoorziening in Brabant

Rapportage 0-meting uitvoeringsprogramma Energie

mevrouw dr. S. Agterbosch
K. Vinckx MSc

Colofon

Het PON heeft dit onderzoek verricht in opdracht van
de provincie Noord-Brabant

Provincie Noord-Brabant

Auteurs

Susanne Agterbosch en Koen Vinckx

PON Publicatienummer

16-15 / 61305

Datum

augustus 2016

© 2016 het PON, kennis in uitvoering.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het PON. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van het PON. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan het PON geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie:

www.hetpon.nl

Inhoudsopgave

1	Samenvatting resultaten	5
2	Aanleiding onderzoek	7
3	Algemeen draagvlak	9
4	Houding en gedrag	13
4.1	Energiezuinig leven	14
4.2	Maatregelen voor energiebesparing	15
4.3	Opwekken van duurzame energie	16
5	Toekomst	19
6	Leefstijlen	25
6.1	Mosaic Brabant	25
6.2	Mosaic en duurzame energie	27
7	Achtergrond onderzoek en respons	33

1 Samenvatting resultaten

Algemeen draagvlak

Veel Brabander vinden de verandering van het klimaat een groot probleem. Verduurzaming van de energievoorziening wordt dan ook als zinvol en nuttig aangemerkt; maar over de vraag of dat op lokale of regionale schaal moet gebeuren zijn de meningen verdeeld.

Brabanders hechten heel veel waarde aan de betrouwbaarheid, betaalbaarheid en veiligheid van de energievoorziening: ongeveer 90% van de Brabander vindt deze aspecten (zeer) belangrijk. Duurzaamheidsoverwegingen komen naar voren op het moment dat aan de respondenten wordt gevraagd om aspecten - die zij als belangrijk hebben aangemerkt - in volgorde van belangrijkheid te zetten. De beschikbaarheid van energie staat op één, maar de opwekking van energie uit duurzame bronnen en het voorkomen van schade aan natuur, milieu en klimaat staan op plaats twee en drie.

Ongeveer 40% van de Brabanders geeft aan weinig kennis te hebben over het onderwerp duurzame energie en hier graag meer over te willen weten.

Houding en gedrag

Energiebesparing

In veel Brabantse huishoudens zijn maatregelen getroffen om energie te besparen: 87% van de Brabanders heeft dubbelglas, 82% een HR ketel en 84% heeft minimaal de helft van zijn/haar lampen vervangen door spaarlampen. Isolatie van dak of vloer wordt iets minder vaak toegepast, maar één op de vijf Brabanders zegt de bereidheid te hebben om dit (alsnog) te gaan doen. In zijn algemeenheid blijkt dat besparingsmaatregelen, die een investering vergen, minder vaak door huurders worden toegepast dan door mensen met een koopwoning.

Opwekking van duurzame energie

Waar in veel Brabantse huishoudens maatregelen zijn getroffen om energie te besparen hebben minder Brabanders maatregelen genomen om zelf duurzame energie op te wekken. Relatief weinig Brabanders hebben zonnepanelen (12%), zonneboilers (4%) en/of een warmtepomp (2%). Wel geeft ongeveer een derde van de respondenten aan bereid te zijn om zelf (in de toekomst) duurzame energie te gaan opwekken.

Investeringsbereidheid

Van de respondenten, die hebben geïnvesteerd in maatregelen voor energiebesparing en duurzame energie, geeft 38% aan niet (meer) te weten hoeveel zij hebben geïnvesteerd. 42% van de respondenten heeft minder dan € 5.000,-- geïnvesteerd. 20% heeft meer dan € 5.000,-- geïnvesteerd.

Wanneer we kijken naar de bereidheid om te investeren, dan zien we een behoorlijke variatie in de hoogte van de investering die men bereid is te doen met het oog op energiebesparing of duurzame energie rondom de eigen woning.

18% van de Brabanders is bereid om een kleine investering te doen van € 0,-- tot € 500,--. 19% van de Brabanders zegt bereid te zijn om een investering te doen van € 500,-- tot € 5.000,--. 30% geeft aan het niet te weten.

Bijna de helft van de Brabanders geeft aan bereid te zijn om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie. 18% van de Brabanders is bereid om € 150,-- per maand te betalen voor een energierekening van € 0,--. Verhuurders die hun woningen tot (bijna) energieneutrale woningen renoveren, mogen vanaf (tweede helft 2016) een energieprestatievergoeding (EPV) aan hun huurders vragen. Het streven is dat de totale woonlasten voor de huurder niet stijgen. De EPV zal dan ook gelijk moeten zijn aan het bedrag dat een huurder in de oude situatie aan het energiebedrijf betaalde (gemiddeld € 150,--).

Energiecoöperaties en buurtgericht werken

Zo'n 6% van de respondenten zegt nu al deel te nemen aan een energiecoöperatie of windcollectief. Daarnaast zegt ongeveer een derde van de Brabanders bereid te zijn om (in de toekomst) deel te gaan nemen in een energiecoöperatie of windcollectief. Ook zegt ongeveer een derde van de Brabanders bereid te zijn om met straat- en of buurtbewoners duurzame energie op te wekken, in te kopen of huizen te isoleren. Energiecoöperaties en het buurtgericht werken hebben dus potentie. Daarbij moet wel rekening gehouden worden met het gegeven dat slechts 4% van de respondenten bereid is om zelf het initiatief te nemen (trekker) voor een evenement rond dit thema.

Stimuleringsmaatregelen

De meeste Brabanders (64%) vinden dat de provincie in eerste plaats maatregelen moet nemen om te zorgen dat de energie in Brabant duurzaam wordt opgewekt. Ook de gemeenten en de Rijksoverheid worden relatief vaak genoemd. Maar wat kan de provincie dan doen op het gebied van duurzame energie? Meefinancieren (59%), informeren (48%) en initiatief nemen (47%) worden vaak genoemd. Slechts 6% van de Brabanders is van mening dat de provincie niets kan doen. Onder de 'anders, namelijk' categorie worden nog genoemd 'het vervullen van een voorbeeldfunctie' en 'het consistent zijn in beleid'.

Leefstijlgroepen

Het laatste deel van het onderzoek gaat in op de vraag bij welke groepen Brabantse burgers meer of juist minder draagvlak bestaat voor verschillende opties voor energiebesparing en duurzame energie. Hiervoor is gebruik gemaakt van Mosaic. Mosaic is een systeem dat op het niveau van een huishouden alle inwoners van Nederland segmenteert in leefstijlgroepen.

De resultaten, die staan weergegeven in hoofdstuk 6, geven een indicatie van de verschillen in bereidheid tussen leefstijlgroepen tot het nemen van energiebesparingsmaatregelen of maatregelen gericht op het opwekken van duurzame energie. De resultaten bieden aangrijpingspunten voor sturing.

Vanwege het beperkte aantal respondenten per leefstijlgroep zijn de resultaten in dit hoofdstuk niet representatief en daarom niet opgenomen in deze samenvatting.

2 Aanleiding onderzoek

Dit onderzoek dient als 0-meting in de monitor van het uitvoeringsprogramma Energie op het gebied van maatschappelijk draagvlak. De meting zal worden herhaald in 2018 (tussenmeting) en 2020 (eindmeting), zodat ontwikkelingen ten opzichte van deze 0-meting inzichtelijk worden. Doelstelling van het onderzoek is inzicht te krijgen in het draagvlak onder Brabanders voor toepassing van verschillende opties voor energiebesparing en duurzame energie, zoals deze worden uitgewerkt in de vijf versnellingspaden in het uitvoeringsprogramma Energie van de provincie Brabant. Daarvoor is een vragenlijst uitgezet onder het Brabantpanel - een online panel van 3.216 Brabanders. In totaal hebben 936 respondenten de vragenlijst volledig ingevuld.

3 Algemeen draagvlak

In dit hoofdstuk gaan we in op het algemeen draagvlak voor duurzame energie onder Brabanders.

Tabel 1 In welke mate vindt u onderstaande thema's belangrijk? - N=936

%	Niet belangrijk	Een beetje belangrijk	Belangrijk	Heel belangrijk	Dat weet ik niet
Opvang en integratie van vluchtelingen	12	19	43	25	1
Gezondheids- en ouderenzorg	0	1	26	72	0
Sociale zekerheid	1	5	43	50	1
Inkomen en economie	1	8	46	45	0
Mobiliteit, verkeer en vervoer	2	18	55	25	0
Natuur, milieu en klimaat	3	10	42	45	1
Energievoorziening	2	16	52	30	0
Inrichting van de openbare ruimte	5	31	47	16	1
Criminaliteit en veiligheid	0	7	37	55	1
Ontwikkeling van het landelijk gebied	6	29	48	17	1

Aan de respondenten gevraagd in welke mate zij verschillende thema's in de samenleving van belang vinden. Dit geeft inzicht in het relatieve belang dat Brabanders aan het thema 'energievoorziening' toekennen. We zien dat de thema's gezondheidszorg en ouderenzorg, sociale zekerheid, criminaliteit en veiligheid, inkomen en economie door meer dan 90% van de Brabanders als (heel) belangrijk worden aangemerkt. Ook aan energievoorziening, natuur, milieu en klimaat wordt veel waarde gehecht; meer dan 80% vindt deze thema's (heel) belangrijk.

Tabel 2 Hoe staat u tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant? - N=936

	%
Zeer negatief	1
Negatief	1
Niet positief, niet negatief	12
Positief	42
Zeer positief	41
Dat weet ik niet, geen mening	3

We zien dat het thema energievoorziening niet alleen belangrijk wordt gevonden, maar ook dat Brabanders positief staan tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant: 83% van de respondenten is (zeer) positief. In de toelichting wordt aangegeven dat 'huidige bronnen op kunnen raken' en dat 'we ervoor moeten zorgen dat we niet zonder energie komen te zitten'. Ook wordt aangegeven dat het beter is voor het milieu om duurzame energie te gebruiken.

Slechts een kleine minderheid van de respondenten staat negatief tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant. In de toelichting geven enkele respondenten aan 'het geen Brabants probleem te vinden, maar een landelijk of Europees probleem'. Ook vindt men dat 'energie niet duurder moet worden' en dat 'windmolens de fauna verstoren'. Tot slot wordt aangegeven dat men betwijfelt of duurzame energie, met name windenergie, echt duurzamer is.

Tabel 3 In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen? - N=936

	(Helemaal) eens	Niet eens/ niet oneens	(Helemaal) oneens	Nvt/dat weet ik niet
Klimaatverandering is een groot probleem	72	20	7	2
De uitstoot van CO2 door het gebruik van steenkool, aardolie en aardgas is slecht voor natuur en milieu	80	14	3	3
Ik vind de aandacht voor klimaatverandering sterk overdreven	20	20	59	1
Het stimuleren van duurzame energie is nutteloos	4	12	82	2
Het stimuleren van energiebesparing is nutteloos	7	12	80	2
Het maakt mij niet uit dat mijn energie uit Rusland komt	23	31	41	6

Een ruime meerderheid van de Brabanders vindt klimaatverandering een groot probleem (72%). Men onderschrijft ook dat de uitstoot van CO2 door het gebruik van fossiele brandstoffen slecht is voor het milieu (80%). Het stimuleren van duurzame energie en van energiebesparing wordt dan ook niet nutteloos gevonden. Op de stelling 'het maakt mij niet uit dat mijn energie uit Rusland komt' zijn de meningen meer verdeeld: 23% van de Brabanders is het hier mee eens, 41% oneens.

Resumerend kunnen we stellen dat Brabanders de verandering van het klimaat als problematisch ervaren en dat het besef bestaat dat het gebruik van fossiele brandstoffen niet goed is voor natuur en milieu. Verduurzaming van de energievoorziening wordt in zijn algemeenheid als zinvol en nuttig aangemerkt; maar over de vraag of dat op lokale of regionale schaal moet gebeuren zijn de meningen meer verdeeld.

Tabel 4 Hoeveel procent van het totale energieverbruik in Brabant wordt nu opgewekt met duurzame bronnen? - N =936

	%
0-10%	26
10-25%	24
25-50%	7
50-75%	1
75-100%	0
Dat weet ik niet	42

Ongeveer een kwart van de Brabanders denkt dat 0-10% van het totale energieverbruik in Brabant wordt opgewekt met duurzame bronnen (in werkelijkheid is dit 7,2%). Eveneens een kwart van de Brabanders denkt dat het aandeel duurzame energie 10-25% is. 42% van de respondenten geeft aan niet te weten hoeveel procent van het totale energieverbruik in Brabant op dit moment wordt opgewekt met duurzame energiebronnen.

Tabel 5 Interesse in het onderwerp duurzame energie - N=936

	(Helemaal) eens	Niet eens/ niet oneens	(Helemaal) oneens	Nvt/dat weet ik niet
Ik ben geïnteresseerd in het onderwerp duurzame energie	62	28	8	1
Ik heb weinig kennis over het onderwerp duurzame energie	38	37	24	1
Ik zou graag meer willen weten over duurzame energie	42	39	16	4

Een meerderheid van de Brabanders is geïnteresseerd in het onderwerp duurzame energie (62%). In de toelichting wordt aangegeven dat 'mensen zelf al bezig zijn met de toepassing of het gebruik van duurzame energie' en dat 'burgers meer betrokken zouden moeten worden bij de keuzes die daaromtrent gemaakt worden'.

38% van de respondenten geeft aan weinig kennis te hebben over het onderwerp duurzame energie. Dit komt overeen met het beeld dat uit tabel 4 naar komt: 42% van de Brabanders zegt niet te weten hoeveel procent van het totale energiegebruik wordt opgewekt met duurzame bronnen. In de toelichtingen wordt aangegeven dat 'men onvoldoende geïnformeerd wordt' en dat 'er verschillende visies over duurzame energie bestaan'.

42% van de respondenten geeft aan graag meer te willen weten over duurzame energie (16% niet). In de toelichtingen hebben respondenten aangegeven graag te willen weten 'wat nu precies duurzaam is en of duurzaam ook wel echt duurzaam is'.

Tabel 6 Welke van de onderstaande energiebronnen hebben uw voorkeur om de komend jaren in Brabant te worden gebruikt?* - N=936

	%
Zon	88
Wind	79
Aardwarmte	38
Biomassa	31
Aardgas	16
Kernenergie	10
Weet ik niet/geen mening	4
Aardolie	2
Schaliegas	0
Steenkool	1

* Maximaal 3 antwoorden mogelijk.

Kijken we naar de voorkeur van Brabanders voor het gebruik van bepaalde typen energiebronnen, dan zien we dat de voorkeur uitgaat naar het gebruik van zonne-energie en windenergie. Schaliegas, steenkool en aardolie hebben het minst (of helemaal niet) de voorkeur.

4 Houding en gedrag

In dit hoofdstuk gaan we in op de houding van Brabanders ten aanzien van (duurzame) energieverbruik en het gedrag dat zij zelf vertonen.

Tabel 7 Als u kijkt naar uw energieverbruik, wat vindt u dan belangrijk? - N=923

%	Niet belangrijk	Een beetje belangrijk	Belangrijk	Zeër belangrijk
Dat de energie die ik gebruik altijd beschikbaar is	1	8	59	32
Dat de energie die ik gebruik geen schade veroorzaakt aan natuur, milieu en klimaat	2	24	55	19
Dat de energie die ik gebruik betaalbaar is	1	10	53	35
Dat ik zelf de energie opwek, die ik gebruik	31	38	24	7
Dat de opwekking van de energie, die ik gebruik, geen hinder oplevert voor omwonenden	5	27	51	17
Dat er zo min mogelijk aan het landschap verandert op plekken waar energie wordt opgewekt	9	38	35	18
Dat de energie die ik gebruik wordt opgewekt met duurzame bronnen, zoals wind, zon en biomassa	5	23	46	26
Dat de opwekking van de energie die ik gebruik veilig is	2	8	51	39
Dat mijn energiegebruik goed is voor de werkgelegenheid in Brabant	11	32	42	15
Dat de energie die ik gebruik in mijn eigen directe omgeving wordt opgewekt	35	35	25	5

Er wordt veel waarde gehecht aan de betrouwbaarheid van de energievoorziening: 91% van de Brabander vindt het (zeer) belangrijk dat energie altijd beschikbaar is. Ook moet energie betaalbaar blijven (88%) en moet de opwekking van energie veilig zijn (90%). Minder belang wordt toegekend aan het zelf opwekken van de energie (69% van de Brabanders vindt dit niet of een beetje belangrijk) en aan het gegeven dat energie in de directe omgeving wordt opgewekt (70% vindt dit niet of een beetje belangrijk).

Tabel 8 Top 3 belangrijkste aspecten

Nummer	
1	Dat de energie die ik gebruik altijd beschikbaar is
2	Dat de energie die ik gebruik wordt opgewekt met duurzame bronnen, zoals wind, zon en biomassa
3	Dat de energie die ik gebruik geen schade veroorzaakt aan natuur, milieu en klimaat

Vervolgens is de respondenten gevraagd om te prioriteren. Van de aspecten die zij in tabel 7 als (zeer) belangrijk hebben aangemerkt, hebben respondenten een top 3 samengesteld: (1) het belangrijkste aspect, (2) het op één na belangrijkste aspect en (3) het op twee na belangrijkste aspect. De beschikbaarheid van energie op staat op één. De opwekking van energie uit duurzame bronnen staat op twee en het voorkomen van schade aan natuur, milieu en klimaat staat op drie.

In de prioritering van aspecten komen duurzaamheids overwegingen duidelijk naar voren.

4.1 Energiezuinig leven

Tabel 9 Welke mogelijkheden om energiezuinig te leven zijn op u van toepassing? - N=894

	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet
Ik zet de verwarming een paar graden lager als ik niet thuis ben/in de nacht	96	2	1	0	2
Ik doe het licht uit wanneer ik een ruimte verlaat	96	2	1	0	2
Ik zet de televisie uit in plaats van op stand-by als ik geen televisie kijk	66	16	9	2	6
Ik gebruik energiezuinige huishoudelijke apparaten (met label A+, A++ of A+++)	62	25	1	4	7
Ik zet de verwarming op 19 graden en trek een warme trui aan	58	13	26	1	2
Ik verkies bewust de fiets en/of OV als vervoermiddel boven de auto	54	11	25	1	9
Ik kies bewust voor een energiezuinige of elektrische auto	11	33	26	6	23
Ik kies voor een deelauto	4	7	61	7	22

We zien dat Brabanders sommige (laagdrempelige) mogelijkheden van energiezuinig leven al veel toepassen. Zo zet 96% van de Brabanders de verwarming een paar graden lager als men niet thuis is en doet eveneens 96% het licht uit wanneer men een ruimte verlaat. Het aandeel mensen dat bereid is in te leveren op comfort ligt iets lager (verwarming op 19 graden en een warme trui aan: 58% doet dit en 13% is bereid om dit te gaan doen).

Nog maar relatief weinig Brabanders hebben een energiezuinige of elektrische auto (11%). Wel is een derde van de Brabanders bereid om energiezuinig of elektrisch te gaan rijden (33%). Een kwart van de Brabanders is niet bereid energiezuinig of elektrisch te gaan rijden. Slechts een kleine minderheid (4%) van de Brabanders heeft een deelauto. Bijna tweederde geeft aan niet bereid te zijn om een auto te delen.

4.2 Maatregelen voor energiebesparing

Tabel 10 Welke maatregelen voor energiebesparing zijn op u van toepassing? - N=892

	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet
Plaatsen van een waterbesparende douchekop	64	22	6	2	6
Minimaal de helft van mijn lampen zijn spaarlampen/led-verlichting	84	10	2	0	3
Isolatie van mijn dak of vloer of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	63	17	7	2	12
Isolatie van mijn spouwmuur of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	57	18	9	2	13
Plaatsen van dubbel glas of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	87	5	3	1	3
Plaatsen van een HR ketel of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	82	6	2	2	8

Naast de mogelijkheden voor energiezuinig leven, zien we dat Brabanders ook al veel maatregelen hebben getroffen om energie te besparen. 87% van de Brabanders heeft dubbelglas, 82% een HR ketel en 84% heeft minimaal de helft van zijn/haar lampen vervangen door spaarlampen of ledverlichting. Isolatie van dak of vloer wordt iets minder vaak toegepast (63% heeft dit al, 17% is bereid om dit te gaan doen). Ook isolatie van de spouwmuur wordt iets minder vaak toegepast (57% heeft dit al, 18% is bereid om dit te gaan doen).

Tabel 11 Welke maatregelen voor energiebesparing zijn op u van toepassing? naar type woning

	Type woning	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet	N
Plaatsen van een waterbesparende douchekop	huur	53%	28%	7%	1%	10%	148
	koop	67%	20%	6%	2%	4%	731
Minimaal de helft van mijn lampen zijn spaarlampen/led-verlichting	huur	85%	11%	1%	0%	2%	148
	koop	83%	10%	2%	0%	4%	731
Isolatie van mijn dak of vloer of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	huur	41%	20%	7%	3%	29%	148
	koop	69%	16%	7%	2%	6%	731
Isolatie van mijn spouwmuur of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	huur	35%	21%	11%	3%	30%	148
	koop	65%	17%	8%	2%	8%	731
Plaatsen van dubbel glas of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	huur	71%	12%	9%	1%	7%	148
	koop	93%	3%	2%	1%	2%	731
Plaatsen van een HR ketel of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	huur	61%	12%	5%	3%	18%	148
	koop	89%	3%	1%	1%	4%	731

Uit tabel 11 komt naar voren dat energiebesparende maatregelen, die een investering vergen minder vaak door huurders worden toegepast dan door mensen met een koopwoning.

4.3 Opwekken van duurzame energie

Tabel 12 Welke maatregelen voor het opwekken van duurzame energie zijn op u van toepassing? - N=889

%	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet
Afnemen van groene elektriciteit (wind, zon, waterkracht, biomassa) van mijn energieleverancier	49	26	9	5	12
Afnemen van groen gas (gas uit biomassa) van mijn energieleverancier	23	35	11	10	21
Plaatsen van zonnepanelen of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	12	35	29	5	19
Plaatsen van een zonneboiler (levert warm water op) of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	4	32	34	7	23
Plaatsen van een warmtepomp of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	2	30	34	12	24
Deelnemen aan een energiecoöperatie/windcollectief	6	33	27	17	16

Waar we in tabel 10 constateerden dat Brabanders vrij veel maatregelen treffen voor energiebesparing, zien in tabel 12 we dat Brabanders minder vaak maatregelen treffen voor het zelf opwekken van duurzame energie. Bijna de helft (49%) van de Brabanders neemt wel groene elektriciteit af, maar relatief weinig Brabanders plaatsen zonnepanelen (12%), zonneboilers (4%) en/of warmtepompen (2%). Ook neemt slechts 6% van de Brabanders deel aan een energiecoöperatie of windcollectief. Wel geeft ongeveer een derde van de respondenten aan bereid te zijn om zelf duurzame energie te gaan opwekken of deel te nemen in een energiecoöperatie.

Aan de mensen, die hebben aangegeven deel te nemen aan een energiecoöperatie of windcollectief (N=66), is gevraagd kort te omschrijven wat de coöperatie of het collectief doet en waarom men lid is geworden. De meest genoemde activiteiten zijn het financieren van (een deel van) een windmolen, het informeren van de omgeving over groene energie en het gezamenlijk groene energie inkopen. De belangrijkste redenen om lid te worden zijn 'omdat het goedkoper is' en 'omdat het goed is voor het milieu'. Ongeveer een kwart (23%) van de deelnemers gaf aan 'het niet te weten'.

Aan de mensen die hebben aangegeven (nog) niet deel te nemen aan een energiecoöperatie of windcollectief, is gevraagd waarom zij hier (nog) niet aan deelnemen. De meest genoemde redenen zijn gebrek aan kennis, gebrek aan interesse, wantrouwen jegens intentie en potentie van de coöperatie en de gedachte dat het niet goedkoper wordt. Veel mensen (36%) gaven ook aan het niet te weten.

Aan de mensen die hebben aangegeven één of meerdere maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te passen (N=881), is gevraagd kort te omschrijven wat voor hen de belangrijkste reden is geweest om dit te gaan doen. De meest genoemde argumenten zijn 'kostenbesparing' en 'goed zijn voor het milieu'. 14% gaf aan het niet te weten.

Aan dezelfde selectie van respondenten is gevraagd hoeveel zij geïnvesteerd hebben om maatregelen toe te passen.

Tabel 13 Hoeveel heeft u geïnvesteerd om deze maatregelen toe te passen? - N=881

	%
Niets	9
< € 500	12
€ 500 - € 1.000	8
€ 1.000 - € 5.000	13
€ 5.000 - € 10.000	11
€ 10.000 - € 25.000	7
> € 25.000	2
Dat weet ik niet (meer)	38

38% van de respondenten heeft aangegeven niet (meer) te weten hoeveel zij hebben geïnvesteerd om maatregelen voor energiebesparing en duurzame energie toe te passen. 42% van de respondenten heeft minder dan € 5.000,-- geïnvesteerd. 20% heeft meer dan € 5.000,-- geïnvesteerd.

5 Toekomst

In dit hoofdstuk kijken we naar hetgeen Brabanders zeggen over hun toekomstige gedrag met betrekking tot energiebesparing en het opwekken van duurzame energie.

Tabel 14 Op welke manieren bent u bereid (nu of in de toekomst) een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant?* - N=885

	%
Met straat- en of buurtbewoners duurzame energie opwekken, inkopen of huizen isoleren	32
Een evenement in mijn buurt organiseren rondom dit thema	4
Ik ben niet bereid om zelf direct een bijdrage te leveren	48
Anders, namelijk:	21

* Meerdere antwoorden mogelijk.

48% van de Brabanders zegt niet bereid te zijn om zelf direct een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant. Tegelijkertijd geeft 32% aan bereid te zijn om met straat- en of buurtbewoners duurzame energie op te wekken, in te kopen of huizen te isoleren. Het buurtgericht werken heeft dus veel potentie. Wel moet daarbij rekening gehouden worden met het gegeven dat slechts 4% van de respondenten bereid is om zelf het initiatief te nemen voor een evenement rond dit thema.

21% van de respondenten geeft 'iets anders' aan: vaak wordt genoemd 'het nog niet te weten', 'ik ben bereid is tot het plaatsen van zonnepanelen' of 'ik ben bereid om mee te doen, wanneer iets ontstaat'.

Tabel 15 Welke van onderstaande stellingen zijn op u van toepassing?* - N=884

	%
Ik ben bereid om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie	47
Ik ben bereid om het geld te lenen om maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te kunnen passen	6
Voor een lagere energierekening ben ik bereid een toeslag op mijn huur te accepteren	10
Voor een energierekening van € 0,-- ben ik bereid om € 150,-- per maand te betalen	18
Ik heb het geld niet (over) om te investeren in energiebesparing of duurzame energie	44

*Meerdere antwoorden mogelijk.

47% van de respondenten geeft aan bereid te zijn om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie. 44% geeft aan het geld er niet voor (over) te hebben om erin te investeren. 18% van de Brabanders is bereid om € 150,-- per maand te betalen voor een energierekening van € 0,--.

Verhuurders die hun woningen tot (bijna) energieneutrale woningen of nul-op-de-meter woningen renoveren, mogen vanaf (tweede helft 2016) een energieprestatievergoeding (EPV) aan hun huurders vragen. Het streven is dat de totale woonlasten voor de huurder niet stijgen. De EPV zal dan ook gelijk moeten zijn aan het bedrag dat een huurder in de oude situatie aan het energiebedrijf betaald (gemiddeld € 150,-).

Tabel 16 Hoeveel bent u bereid om in de nabije toekomst te investeren in energiebesparing of duurzame energie rondom uw woning? - N=877

	%
Niet van toepassing	19
€ 0 - € 500 (bijvoorbeeld spaarlampen, tijdschakelaars)	18
< € 500 (bijvoorbeeld gezamenlijk investeren in zonnepanelen in de buurt)	8
< € 500 - € 1.000 (bijvoorbeeld gezamenlijk investeren in windmolenpark)	4
> € 1.500 - € 5.000 (bijvoorbeeld dakisolatie, HR ketel, spouwmuurisolatie)	7
> € 5.000 - € 10.000 (bijvoorbeeld zonnepanelen of zonneboiler op eigen dak)	12
> € 10.000 - € 25.000 (bijvoorbeeld warmtepomp)	2
> € 25.000 (bijvoorbeeld energieneutrale woning)	1
Dat weet ik niet	30

We zien een behoorlijke variatie in de hoogte van de investering die men bereid is te doen met het oog op energiebesparing of duurzame energie rondom de eigen woning. Van de respondenten geeft 18% aan bereid te zijn om een kleine investering te doen, bijvoorbeeld voor spaarlampen of tijdschakelaars. 19% van de respondenten zegt bereid te zijn om een investering te doen van € 500,- tot € 5.000,-. 30% van de respondenten geeft aan het niet te weten.

De resultaten in tabel 16 (bereidheid) zijn redelijk in overeenstemming met de resultaten in tabel 13 (huidige gedrag).

Tabel 17 Binnen hoeveel jaar wilt u een investering in energiebesparing of duurzame energie terugverdienen? - N=877

	%
Niet van toepassing	33
1-2 jaar (leidingisolatie, spaarlampen, radiatorfolie)	8
2-5 jaar (HR ketel, muur- of dakisolatie)	16
5-10 jaar (zonnepanelen)	22
10-15 jaar (enkel glas vervangen, warmtepomp)	2
15 jaar of meer (energieeneutrale woning)	1
Maakt mij niet uit; ik investeer vanuit een andere overtuiging	18

Iets minder dan de helft van de respondenten (46%) wil een investering binnen 10 jaar terugverdienen. Opvallend is dat 18% van de respondenten aangeeft dat het niet uitmaakt: zij investeren vanuit een andere overtuiging.

Tabel 18 Gelooft u dat binnen nu en 10 jaar elektrisch rijden standaard wordt in het straatbeeld? - N=883

	%
Ja	30
Nee	47
Dat weet ik niet	24

30% van de Brabanders gelooft dat binnen nu en 10 jaar elektrisch rijden de standaard wordt. Bijna de helft van de Brabanders (47%) gelooft daar niet in. Een kwart (24%) geeft aan het niet te weten.

Tabel 19 Wat zijn voor u belangrijke voorwaarden om elektrisch te gaan rijden? - N=880

	Ze er belangrijk	Belangrijk	Een beetje belangrijk	Niet belangrijk	Nvt/dat weet ik niet
Aanschafprijs	35	31	7	3	17
Voldoende actieradius	41	25	6	2	19
Voldoende oplaadpunten	45	29	4	1	15
Milieu (schone brandstof, lucht)	29	35	10	3	15
Imago (uitstraling)	3	11	20	43	16
Lage kosten in gebruik (lage brandstofkosten, belastingvoordeel)	31	34	10	3	15
Pionieren (voorop lopen bij ontwikkelingen)	3	5	13	55	17

Als belangrijkste voorwaarde voor het elektrisch rijden geldt dat er voldoende oplaadpunten moeten zijn (74% van de Brabanders vindt dat (zeer) belangrijk). De minst belangrijke voorwaarde is het voorop willen lopen bij ontwikkelingen (8% vindt dat (zeer) belangrijk). De overige punten worden door ongeveer twee derde van de respondenten als (zeer) belangrijk aangemerkt. De overweging tot het aanschaffen van een elektrische auto beslaat dus een variëteit aan randvoorwaarden.

Welke voorwaarden zijn voor u van belang om actief te zijn of worden op het gebied van duurzame energie?

Deze open vraag werd aan alle respondenten gesteld. Iets minder dan de helft van de respondenten (48%) gaf aan het niet te weten. Vaak genoemde voorwaarden om actief te worden zijn tijd, voldoende kennis, betaalbaarheid, betrouwbaarheid en een flexibele regelgeving.

Tabel 20 Wie moet er in Noord-Brabant in de eerste plaats maatregelen nemen om te zorgen dat de energie in Brabant duurzaam wordt opgewekt?* - N=879

	%
Elke individuele burger	33
Woningbouwcorporaties	32
Onderwijs	2
Industrie en bedrijfsleven	41
Provincie Noord Brabant	64
Gemeenten	46
Rijksoverheid	39
Er hoeven geen maatregelen genomen te worden	1
Dat weet ik niet/geen mening	5

* Maximaal 3 antwoorden mogelijk.

De meeste Brabanders (64%) vinden dat de provincie in eerste plaats maatregelen moet nemen om te zorgen dat de energie in Brabant duurzaam wordt opgewekt. Ook de gemeenten en de Rijksoverheid worden relatief vaak genoemd. Het onderwijs (2%) wordt het minst vaak genoemd. Slechts 1% van de Brabanders vindt dat er geen maatregelen genomen hoeven te worden.

Tabel 21 Wat kan de provincie Noord-Brabant voor u doen op het gebied van duurzame energie? - N=879

	%
Informeren	48
Meefinancieren	59
Ondersteunen	29
Stimuleren	52
Reguleren	11
Initiatief nemen	47
Niets	6
Anders, namelijk:	2

*Maximaal 3 antwoorden mogelijk.

Maar wat kan de provincie dan voor de Brabanders doen op het gebied van duurzame energie? Het vaakst wordt genoemd meefinancieren (59%). Ook wordt vaak aangegeven stimuleren (52%), informeren (48%) en initiatief nemen (47%). Het minst vaak wordt genoemd reguleren (11%). Slechts 6% vindt dat de provincie niets kan doen. Onder de 'anders, namelijk' categorie worden nog genoemd 'het vervullen van een voorbeeldfunctie' en 'het consistent zijn in beleid'.

Tabel 22 In wat voor type woning woont u? Is dit een huur- of koopwoning? - N=879

	Huurwoning	Koopwoning	Totaal
Vrijstaand	5	24	19
2-onder-1 kap	6	29	23
Rijthuis	40	32	34
Appartement/flat	34	9	15
Studentenwoning	9	0	2
Seniorenwoning	2	1	1
Anders, namelijk:	4	7	6
Totaal	100	100	100

Tot slot is in dit onderzoek aan respondenten gevraagd in wat voor type woning zij wonen en of dit een huur- of koopwoning is. 83,3% van de respondenten woont in een koopwoning en 16,8% in een huurwoning (landelijk ligt het aandeel koopwoningen rond de 60%) . De meeste respondenten (dit geldt zowel voor huurders als kopers) wonen in een rijthuis (in totaal 34%). Woningen in de categorie 'anders, namelijk' zijn onder andere bungalows, geschakelde woningen, aanleunwoningen, hoekwoningen, patiowoningen en woonboerderijen.

6 Leefstijlen

In dit laatste hoofdstuk bekijken we bij welke groepen Brabantse burgers meer of juist minder draagvlak bestaat voor verschillende opties voor energiebesparing en duurzame energie. We gaan daarbij in op hoe deze groepen getypeerd worden met betrekking tot socio-demografische kenmerken en waardeoriëntaties.

Hiervoor maken we gebruik van Mosaic. Mosaic is een systeem dat op het niveau van een huishouden alle inwoners van Nederland segmenteert in leefstijlgroepen. Vanuit diverse marktonderzoeken, GIS-data en registratiesystemen worden demografische, psychologische en lifestyle kenmerken¹ gekoppeld zodat alle Nederlandse huishoudens in groepen (14) en subgroepen/typen (50) ingedeeld kunnen worden. Mosaic toont dus dat er verschillende groepen burgers zijn, verschillend in normen, waarden en gedrag en daarmee in leefstijl.

6.1 Mosaic Brabant

Tabellen 23 en 24 geven een beschrijving van de groepen en hoe de verdeling van deze groepen in Brabant is. Bij deze verdeling is tevens aangegeven hoeveel respondenten uit dit onderzoek er binnen elke leefstijlgroep vallen. Deze verdeling komt niet helemaal overeen met de werkelijke verdeling in Brabant. Zo zien we dat de categorie 'welverdiend genieten' oververtegenwoordigd is binnen de onderzoekspopulatie. De categorieën 'Samen Starten' en 'Jonge Digitalen' (jongere respondenten) zijn ondervertegenwoordigd.

Vanwege het beperkte aantal respondenten per leefstijlgroep ($n =$ beperkt) zijn de resultaten in dit hoofdstuk niet representatief. Wel geven de resultaten een beeld (indicatief) van de verschillen in bereidheid tussen leefstijlgroepen tot het nemen van energiebesparingsmaatregelen of maatregelen gericht op het opwekken van duurzame energie.

In de tabellen 25 tot en met 33 zijn scores (percentages) blauw gearceerd wanneer leefstijlgroepen op een bepaalde antwoordcategorie relatief gezien (ten opzichte van andere leefstijlgroepen) hoog scoren. Scores (percentages) zijn rood gearceerd wanneer leefstijlgroepen op een bepaalde antwoordcategorie relatief gezien laag scoren.

¹ Mosaic wordt beheerd door Whooz, De Mosaic-segmentatie voor Nederland vervult een plaats in een mondiaal Mosaic-netwerk dat meer dan één miljard mensen classificeert.

Tabel 23 Mosaic beschrijvingen

Groep	Naam	Korte beschrijving	Algemene kenmerken
A	Jonge Digitalen	Jonge alleenstaanden die genieten van het leven, waarvan internet een vast onderdeel uitmaakt	Jonger dan 40, single, huurwoning, verhuizingen, laag inkomen, mobiele telefoondiensten, club/café, OV
B	Stedelijke Balanceerders	Overwegend jonge stedelingen in multi-culturele wijken, die met moeite de financiën in evenwicht kunnen houden	Stedelijk, allochtonen, jonger dan 35, lage woningwaarde, klein huurappartement, hoog kredietrisico, geen vaste telefoon, OV, hoge mobiele telefoonkosten, gamen
C	Samen Starten	Startende huishoudens in rijtjeswoningen die van de woningbouwvereniging worden gehuurd	25 tot 45 jaar, samenwonend/alleenstaand, sociale huur, rijtjeshuis, ondergemiddelde woningwaarde, lage opleiding, laag/modaal inkomen, soms kinderen
D	Goed Stadsleven	Alleenstaanden en stellen in betere stads-wijken, die met plezier gebruik maken van alle faciliteiten die een stad biedt	Stedelijk, 25 tot 40 jaar, hoog opgeleid, appartement, verhuizingen, OV, internetten, uit eten, club/café, avontuurlijke vakantie
E	Modale Koopgezinnen	Gezinnen in betaalbare koopwoningen, waarbij het dagelijkse leven om de kinderen draait	Jonge kinderen, 25 tot 45 jaar, koopwoning, negatieve overwaarde, rijtjeshuis, ondergemiddelde woningwaarde, verhuizingen, fulltime baan, lezing, bezit auto
F	Kind en Carrière	Gezinnen op zoek naar de optimale woon-werk combinatie, overwegend woonachtig in recent gebouwde woningen	Gezinnen, grote huishoudens, 30 tot 55 jaar, koopwoning, negatieve overwaarde, fulltime baan, goede doelen, lease auto, veel verzekeringen, hoge besteding boodschappen
G	Sociale Huurders	Huishoudens met een lager welstands-niveau en woonachtig in kleinere sociale huurwoningen	45 tot 65 jaar, geen of volwassen kinderen, sociale huur, kleine woning, rijtjeshuis of appartement, lage opleiding en inkomen, lager beroep, TV kijken
H	Rijpe Middenklasse	Gemiddelde huishoudens in dorpen of kleine steden	50 tot 75 jaar, rijtjeshuis, koopwoning of particuliere verhuur, ondergemiddelde woningwaarde, lage woonlasten, middelbare opleiding, leesmap
I	Vrijheid en Ruimte	Stellen en gezinnen die bewust de ruimte buiten de stad opzoeken	Landelijk, dorpen, gezinnen, getrouwd, 40-60 jaar, koopwoning, twee-onder-één-kap/vrijstaand, 1+ auto's
J	Gouden Rand	Huishoudens die het financieel gezien goed voor elkaar hebben, zonder tot de echte top te behoren	45 tot 65 jaar, getrouwd, koopwoning, bovengemiddelde woningwaarde, hoog opgeleid, goede doelen, beleggingen, uit eten, hoge besteding boodschappen, interesse personal finance
K	Elitaire Topklasse	Meest welstandige huishoudens in dure woningen	Dure woningen, positieve overwaarde, ruime koopwoning, 45 plus, hoge opleiding, beleggingen, dure vakanties, uit eten, hoge besteding boodschappen, interesse beurs en financiën
L	Landelijk Leven	Landelijk wonende huishoudens vanwege agrarisch werk of de 'rust en natuur'	Zeer landelijk, koopwoning, vrijstaande woning, lange tijd woonachtig op adres, bovengemiddelde woningwaarde, 55 plus, getrouwd, vaste telefoon, goede doelen, actief in bestuurlijke functie
M	Welverdiend Genieten	Stellen en alleenstaanden in koopwoningen, die nog actief in het leven staan en genieten van hun (aanstaande) pensioen	Koopwoning, gemiddelde woningwaarde, 55 plus, hoge opleiding, bezit auto, goede doelen, puzzelen, kleinkinderen
N	Vergrijsde Eenvoud	Laag welstandige gepensioneerden woonachtig in huurwoningen	65 plus, sociale huur, lage opleiding, gepensioneerd, puzzelen, kleinkinderen, veel vrije tijd

Tabel 24 Verdeling Mosaic naar Brabant

		Brabant (2016)	Respondenten N	Respondenten %
A	Jonge Digitalen	8%	25	3%
B	Stedelijke Balanceerders	0%	0	0%
C	Samen Starten	9%	22	3%
D	Goed Stadsleven	4%	16	2%
E	Modale Koopgezinnen	7%	37	5%
F	Kind en Carrière	8%	56	7%
G	Sociale Huurders	8%	33	4%
H	Rijpe Middenklasse	8%	85	11%
I	Vrijheid en Ruimte	10%	75	10%
J	Gouden Rand	7%	86	11%
K	Elitaire Topklasse	4%	43	6%
L	Landelijk Leven	9%	91	12%
M	Welverdiend Genieten	9%	137	18%
N	Vergrijsde Eenvoud	9%	42	6%

6.2 Mosaic en duurzame energie

Tabel 25 Hoe staat u tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant? naar Mosaic groep

Mosaic Groep	Zeer negatief	Negatief	Niet positief, niet negatief	Positief	Zeer positief	Dat weet ik niet, geen mening
Jonge Digitalen	2	2	24	39	32	0
Stedelijke Balanceerders	-	-	-	-	-	-
Samen Starten	0	3	26	55	16	0
Goed Stadsleven	0	0	0	50	50	0
Modale Koopgezinnen	4	0	23	21	52	0
Kind en Carrière	0	0	12	49	39	0
Sociale Huurders	0	6	9	37	46	3
Rijpe Middenklasse	0	0	14	38	44	4
Vrijheid en Ruimte	0	0	0	47	50	3
Gouden Rand	2	2	7	34	46	9
Elitaire Topklasse	0	0	10	55	30	5
Landelijk Leven	0	0	14	40	39	7
Welverdiend Genieten	0	0	16	43	37	3
Vergrijsde Eenvoud	0	5	5	54	36	0

Ten eerste is gekeken naar hoe de verschillende leefstijlgroepen het stimuleren van duurzame energie in Brabant waarderen. Alle groepen staan hier positief tegenover, waarbij de groepen 'Goed Stadsleven', 'Vrijheid en Ruimte' en 'Vergrijsde Eenvoud' er uit springen (blauw gearceerd).

Tabel 26 Ik zou graag meer willen weten over duurzame energie - naar Mosaic groep

Mosaic Groep	(Helemaal) eens	Niet eens/niet oneens	(Helemaal) oneens	N.v.t./dat weet ik niet
Jonge Digitalen	46	44	10	0
Stedelijke Balanceerders	-	-	-	-
Samen Starten	16	45	23	16
Goed Stadsleven	76	6	18	0
Modale Koopgezinnen	49	13	28	11
Kind en Carrière	41	49	8	2
Sociale Huurders	46	31	17	6
Rijpe Middenklasse	36	50	9	5
Vrijheid en Ruimte	49	39	9	3
Gouden Rand	54	34	13	0
Elitaire Topklasse	63	32	5	0
Landelijk Leven	39	34	18	8
Welverdiend Genieten	37	49	14	1
Vergrijsde Eenvoud	38	50	10	3

Met name de groepen 'Goed Stadsleven' en 'Elitaire Topklasse' zouden graag meer te weten te komen over duurzame energie (blauw gearceerd). De groep 'Samen Starten' toont de minste interesse (rood gearceerd).

Tabel 27 Welke van de onderstaande energiebronnen hebben uw voorkeur om de komend jaren in Brabant te worden gebruikt? naar Mosaic groep

Mosaic Groep	Aard-gas	Aard-olie	Schalie-gas	Steen-kool	Zon	Wind	Bio-massa	Kern-energie	Aard-warmte	Geen mening /weet niet
Jonge Digitalen	15	0	0	0	90	93	46	17	23	5
Stedelijke Balanceerders	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Samen Starten	6	0	0	0	88	90	45	10	28	3
Goed Stadsleven	29	0	0	0	59	88	47	0	35	12
Modale Koopgezinnen	2	8	0	0	98	92	35	13	35	0
Kind en Carrière	24	0	0	0	92	83	29	2	39	5
Sociale Huurders	26	0	0	0	82	74	33	3	30	3
Rijpe Middenklasse	22	1	0	0	92	86	32	8	42	0
Vrijheid en Ruimte	14	0	0	1	94	89	31	11	28	3
Gouden Rand	13	0	2	0	93	80	38	13	30	0
Elitaire Topklasse	16	0	0	0	95	55	30	21	55	0
Landelijk Leven	10	0	0	0	76	68	28	10	32	15
Welverdiend Genieten	14	2	0	0	92	76	33	8	52	3
Vergrijsde Eenvoud	26	10	3	0	92	82	26	8	36	3

We zien dat alle leefstijlgroepen het meest positief staan tegenover zon- en wind-energie. De groep 'Goed Stadsleven' heeft relatief minder vaak de voorkeur voor zonne-energie en is vaker pro aardgas. Voor de groep 'Modale Koopgezinnen' geldt precies het tegenovergestelde. De Elitaire Topklasse heeft minder vaak de voorkeur voor windenergie.

Tabel 28 Welke mogelijkheden om energiezuinig te leven zijn op u van toepassing? naar Mosaic groep

Mosaic Groep	Verwarming lager bij niet thuis/nacht	Licht uit bij ruimte verlaten	TV uit in plaats van stand-by	Energie-zuinige apparaten	Verwarming op 19 graden en warme trui aan	Bewust fiets/ OV in plaats van auto	Energie-zuinige/ elektrische auto	Deelauto
% doe ik al								
Jonge Digitalen	97	97	77	79	92	50	5	16
Stedelijke Balanceerders	-	-	-	-	-	-	-	-
Samen Starten	97	100	48	100	72	62	7	10
Goed Stadsleven	94	100	44	47	71	56	20	6
Modale Koopgezinnen	100	100	82	83	74	49	6	7
Kind en Carrière	93	98	64	58	56	44	15	0
Sociale Huurders	93	100	77	67	63	52	10	3
Rijpe Middenklasse	93	95	59	61	56	49	10	0
Vrijheid en Ruimte	97	99	63	66	63	38	15	0
Gouden Rand	96	96	67	56	48	63	9	0
Elitaire Topklasse	89	100	72	61	32	42	16	0
Landelijk Leven	93	91	71	47	62	61	4	0
Welverdiend Genieten	95	98	66	43	45	57	11	5
Vergrijste Eenvoud	97	97	68	54	49	69	5	8

Het blijkt dat alle groepen vaak de verwarming lager draaien als zij niet thuis zijn en het licht uitdoen wanneer zij een ruimte verlaten. Verder zien we bijvoorbeeld dat 'Modale Koopgezinnen' relatief gezien energiezuinig leven. Kostenbesparing kan hiervoor een verklaring vormen. De groep 'Goed Stadsleven' zet wat minder vaak de TV uit in plaats van op stand-by en heeft ook minder vaak energiezuinige apparaten in huis. Deze groep kiest relatief vaak voor de fiets of het OV in plaats van de auto en heeft het vaakst van alle groepen een energiezuinige of elektrische auto.

Tabel 29 Welke maatregelen voor energiebesparing zijn op u van toepassing? naar Mosaic groep

Mosaic Groep % doe ik al	Water- besparende douchekop	Minimaal 50% spaarlampen/ led-verlichting	Isolatie van dak of vloer	Isolatie van spouwmuur	Dubbel glas	HR ketel
Jonge Digitalen	34	97	47	42	69	45
Stedelijke Balanceerders	-	-	-	-	-	-
Samen Starten	67	97	17	24	86	55
Goed Stadsleven	56	88	71	63	100	75
Modale Koopgezinnen	78	87	78	76	93	89
Kind en Carrière	65	78	78	78	92	80
Sociale Huurders	67	73	47	37	83	87
Rijpe Middenklasse	62	92	62	59	92	86
Vrijheid en Ruimte	82	79	68	57	94	90
Gouden Rand	63	80	81	78	100	87
Elitaire Topklasse	45	84	78	94	100	100
Landelijk Leven	54	81	61	57	80	80
Welverdiend Genieten	60	79	59	56	90	85
Vergrijsde Eenvoud	62	85	45	46	79	82

Ook voor wat betreft maatregelen voor energiebesparing zien we dat de groep 'Modale Koopgezinnen' er positief uitsteekt.

Tabel 30 Welke maatregelen voor het opwekken van duurzame energie zijn op u van toepassing? naar Mosaic groep

Mosaic Groep % doe ik al	Afnemen van groene elektriciteit	Afnemen van groen gas	Plaatsen van zonnepanelen	Plaatsen van een zonneboiler	Plaatsen van een warmte- pomp	Deelnemen aan energie- coöperatie/ windcollectief
Jonge Digitalen	45	42	5	5	5	8
Stedelijke Balanceerders	-	-	-	-	-	-
Samen Starten	52	18	3	0	0	0
Goed Stadsleven	25	19	13	0	0	0
Modale Koopgezinnen	50	37	9	2	2	13
Kind en Carrière	52	15	25	8	3	5
Sociale Huurders	50	33	17	7	3	10
Rijpe Middenklasse	55	40	5	1	0	10
Vrijheid en Ruimte	67	21	21	6	0	6
Gouden Rand	44	15	24	4	0	7
Elitaire Topklasse	53	11	11	5	0	5
Landelijk Leven	31	11	19	4	4	12
Welverdiend Genieten	49	22	14	3	0	9
Vergrijsde Eenvoud	46	31	3	3	3	0

Als we kijken naar maatregelen voor het opwekken van duurzame energie, dan zien we dat de groep 'Vrijheid en Ruimte' het vaakst groene elektriciteit afneemt. De groepen 'Jonge Digitalen', 'Modale Koopgezinnen' en 'Rijpe Middenklasse' nemen het vaakst groen gas af. De groepen 'Kind en Carrière' en 'Gouden Rand' hebben het vaakst zonnepanelen geplaatst.

Tabel 31 Hoeveel heeft u geïnvesteerd om deze maatregelen toe te passen? naar Mosaic groep

Mosaic Groep	Niets	< €500	€500 – €1.000	€1.000 – €5.000	€5.000 – €10.000	€10.000 – €25.000	> €25.000	Dat weet ik niet (meer)
Jonge Digitalen	33	28	5	0	5	0	0	28
Stedelijke Balanceerders	-	-	-	-	-	-	-	-
Samen Starten	21	17	3	3	3	3	0	48
Goed Stadsleven	18	12	29	18	6	0	0	18
Modale Koopgezinnen	2	2	7	9	22	9	2	47
Kind en Carrière	2	22	10	12	16	12	0	26
Sociale Huurders	10	23	3	0	0	3	0	60
Rijpe Middenklasse	0	1	20	21	13	6	0	39
Vrijheid en Ruimte	10	4	9	18	18	6	0	34
Gouden Rand	4	8	2	9	23	15	2	38
Elitaire Topklasse	0	11	0	22	33	11	0	22
Landelijk Leven	1	3	15	8	11	6	8	46
Welverdiend Genieten	7	7	7	20	8	3	1	46
Vergrijsde Eenvoud	11	24	0	5	0	0	0	61

De financieel meer bedeelde groepen - 'Gouden Rand' en 'Elitaire Topklasse' - hebben de grootste bedragen geïnvesteerd in maatregelen voor het opwekken van duurzame energie. De financieel minder bedeelde groepen - 'Jonge Digitalen', 'Samen Starten', 'Sociale Huurders' en 'Vergrijsde Eenvoud' investeren het minst. Opvallend is de categorie 'Modale Koopgezinnen'. Deze groep investeert relatief hoge bedragen.

Tabel 32 Op welke manieren bent u bereid (nu of in de toekomst) een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant? naar Mosaic groep

Mosaic Groep	Met straat- en/of buurtbewoners duurzame energie opwekken, inkopen of huizen isoleren	Een evenement in mijn buurt organiseren rondom dit thema	Ik ben niet bereid om zelf direct een bijdrage te leveren	Anders
Jonge Digitalen	24	3	47	39
Stedelijke Balanceerders	-	-	-	-
Samen Starten	28	21	66	7
Goed Stadsleven	76	0	13	13
Modale Koopgezinnen	39	2	46	15
Kind en Carrière	48	4	35	20
Sociale Huurders	7	7	57	38
Rijpe Middenklasse	29	5	52	18
Vrijheid en Ruimte	28	3	48	21
Gouden Rand	46	6	39	17
Elitaire Topklasse	33	0	44	22
Landelijk Leven	16	1	54	32
Welverdiend Genieten	35	4	47	19
Vergrijsde Eenvoud	10	3	64	26

De groep 'Goed Stadsleven' zegt relatief vaak bereid te zijn om zelf direct een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant. Zij staan positief tegenover het met straat- en of buurtbewoners samen duurzame energie opwekken, inkopen of huizen isoleren. 'Sociale Huurders' staan hier niet positief tegenover en geven relatief vaak aan niet bereid te zijn om zelf direct een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant. Ook de groepen 'Samen Starten' en 'Vergrijsde Eenvoud' geven relatief vaak aan dat zij niet bereid zijn om zelf direct een bijdrage te leveren.

Tabel 33 Welke van onderstaande stellingen zijn op u van toepassing? naar Mosaic groep

Mosaic Groep	Bereid om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie	Bereid om het geld te lenen om maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te kunnen passen	Voor een lagere energierekening ben ik bereid een toeslag op mijn huur te accepteren	Voor een energierekening van € 0,- ben ik bereid om € 150,- per maand te betalen	Ik heb het geld niet (over) om te investeren in energiebesparing of duurzame energie
Jonge Digitalen	45	0	27	26	47
Stedelijke Balanceerders	-	-	-	-	-
Samen Starten	7	20	3	21	52
Goed Stadsleven	81	18	6	18	41
Modale Koopgezinnen	48	2	4	18	65
Kind en Carrière	57	6	7	9	30
Sociale Huurders	10		21	3	80
Rijpe Middenklasse	37	4	8	22	44
Vrijheid en Ruimte	54	9	6	19	34
Gouden Rand	76	6	0	20	20
Elitaire Topklasse	72	11	0	28	17
Landelijk Leven	55	0	7	26	36
Welverdiend Genieten	51	3	2	10	44
Vergrijsde Eenvoud	3	0	36	5	64

We zien dat de groepen 'Goed Stadsleven', 'Gouden Rand' en 'Elitaire Topklasse' relatief vaak bereid zijn om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing en/of duurzame energie. De groepen 'Vergrijsde Eenvoud', 'Samen Starten' en 'Sociale Huurders' zijn het minst vaak bereid om met eigen geld te investeren. Dit kan een direct gevolg zijn van de financiële mogelijkheden. De groepen 'Vergrijsde Eenvoud' en 'Sociale Huurders' zijn wel het vaakst bereid om een toeslag op de huur te betalen voor een lagere energierekening. De groepen 'Elitaire Topklasse', 'Landelijk Leven' en 'Jonge Digitalen' zijn het vaakst bereid om € 150,- per maand te betalen voor een energierekening van € 0,-.

7 Achtergrond onderzoek en respons

Op 31 mei 2016 hebben we aan 3.216 panelleden een uitnodiging verstuurd voor deelname aan het onderzoek over duurzame energievoorziening in Brabant. In totaal hebben **936 panelleden** de vragenlijst ingevuld (29%). De resultaten zijn gecorrigeerd voor de achtergrondkenmerken leeftijd, geslacht en opleidingsniveau omdat deze niet overeen komen met de werkelijke verdeling in Brabant.

De (gewogen) resultaten zijn voor wat betreft deze achtergrondkenmerken representatief voor Brabant. Alle percentages die in deze rapportage zijn opgenomen, betreffen de gewogen en dus naar leeftijd, geslacht en opleiding gecorrigeerde gegevens.

Respons naar achtergrondkenmerken (ongewogen percentages/N=936)

Tabel 34 Respons naar geslacht

Geslacht	%
Vrouw	34
Man	63
Onbekend	3
Totaal	100

Tabel 35 Respons naar leeftijd

Leeftijd	%
16-29 jaar	4
30-39 jaar	5
40-49 jaar	13
50-64	38
65+	38
Onbekend	3
Totaal	100

Tabel 36 Respons naar opleidingsniveau

Opleidingsniveau	%
Laag	13
Midden	27
Hoog	57
Onbekend	3
Totaal	100

Stationsstraat 20c
5038 ED Tilburg
+31 (0)13 535 15 35
info@hetpon.nl
www.hetpon.nl

Houding en gedrag van Brabanders ten opzichte van de energietransitie

Rapportage 1-meting

HETPON

Houding en gedrag van Brabanders ten opzichte van de energietransitie

Rapportage 1-meting

Susanne Agterbosch en Bo Broers

Colofon

Het PON heeft dit onderzoek verricht in opdracht van de provincie Noord-Brabant.

Provincie Noord-Brabant

Auteurs

Susanne Agterbosch en Bo Broers

PON publicatienummer

18-13 / 61305

Datum

juni 2018

© 2018 Het PON

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het PON. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van het PON. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan het PON geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie

www.hetpon.nl

Inhoudsopgave

1	Samenvatting resultaten	1
2	Inleiding	3
3	Algemeen draagvlak	6
4	Houding en gedrag	10
4.1	Energiezuinig leven	11
4.2	Maatregelen voor energiebesparing	12
4.3	Opwekken van duurzame energie	13
5	Toekomst	16
6	Opleiding en inkomen	21
6.1	Verschillen in algemeen draagvlak	22
6.2	Verschillen in houding en gedrag	25
6.3	Verschillen in perspectieven over de toekomst	29
7	Achtergrond onderzoek en respons	32

1 Samenvatting resultaten

Algemeen draagvlak

Het beeld van Brabanders over energie en duurzaamheid is over het algemeen iets positiever is geworden ten opzichte van 2016, maar er zijn geen grote veranderingen: Brabanders ervaren de verandering van het klimaat als problematisch en het besef bestaat dat het gebruik van fossiele brandstoffen niet goed is voor natuur en milieu. Verduurzaming van de energievoorziening wordt wederom als zinvol en nuttig aangemerkt; maar over de vraag of dat op lokale of regionale schaal moet gebeuren zijn de meningen nog steeds verdeeld.

Brabanders hechten net als in 2016 veel waarde aan de betrouwbaarheid, betaalbaarheid en veiligheid van de energievoorziening: meer dan 90% van de Brabanders vindt deze aspecten (zeer) belangrijk. We zien wel dat men er meer belang aan hecht dat de opwekking van energie zo min mogelijk hinder oplevert voor omwonenden en voor het landschap. Waar in 2016 duurzaamheidsoverwegingen naar voren komen in de prioritering van meest belangrijke aspecten, is dat anno 2018 iets minder het geval. In vergelijking met 2016 is de betaalbaarheid van energie nu hoger geprioriteerd. De beschikbaarheid van energie staat bij deze tweede meting wederom op één. De betaalbaarheid staat op twee en het voorkomen van schade aan natuur, milieu en klimaat staat op drie.

Nog steeds geeft ongeveer 40% van de Brabanders aan weinig kennis te hebben over het onderwerp duurzame energie en hier graag meer over te willen weten.

Houding en gedrag

Energiebesparing

Brabanders zijn nog steeds net zoveel bezig met energiebesparing als in 2016: Het op dit moment nemen van maatregelen of de bereidheid hebben om het in nabije toekomst te doen is even groot als de voorgaande meting. In zijn algemeenheid blijkt dat besparingsmaatregelen, die een investering vergen, minder vaak door huurders worden toegepast dan door mensen met een koopwoning. De verschillen tussen huur- en koopwoningen zijn wel kleiner geworden ten opzichte van 2016.

Opwekking van duurzame energie

Net als in 2016 zijn in veel Brabantse huishoudens maatregelen getroffen om energie te besparen. Wederom hebben minder Brabanders maatregelen genomen om zelf duurzame energie op te wekken. Het aantal Brabanders met zonnepanelen is gestegen ten opzichte van 2016 (van 12% naar 16% van de Brabanders). Nog steeds hebben weinig Brabanders zonneboilers (6%) en/of een warmtepomp (3%). De bereidheid om een zonneboiler of warmtepomp te plaatsen is ten opzichte van 2016 gestegen.

Investeringsbereidheid

Het beeld van de hoeveelheid aan investeringen die Brabanders hebben gedaan om duurzaamheidsmaatregelen toe te passen is vrijwel identiek aan het beeld in 2016: van de respondenten die hebben geïnvesteerd in maatregelen voor energiebesparing en

duurzame energie, geeft 39% aan niet (meer) te weten hoeveel zij hebben geïnvesteerd. 43% van de respondenten heeft minder dan € 5.000,-- geïnvesteerd. 18% heeft meer dan € 5.000,-- geïnvesteerd.

Wanneer we kijken naar de bereidheid om te investeren, dan zien we wederom een behoorlijke variatie in de hoogte van de investering die men bereid is te doen met het oog op energiebesparing of duurzame energie rondom de eigen woning. 21% van de Brabanders is bereid om een kleine investering te doen van € 0,-- tot € 500,--. 13% van de Brabanders zegt bereid te zijn om een investering te doen van € 500,-- tot € 5.000,--. En 17% is bereid tussen de € 5.000,-- en € 25.000,-- te investeren. 27% geeft aan het niet te weten. Opnieuw is bijna de helft van de Brabanders bereid om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie. In 2016 was dit ook het geval. De bereidheid om € 150,-- per maand te betalen voor een energierekening van € 0,-- is licht gestegen: van 18% naar 23%.

Energiecoöperaties en buurtgericht werken

Zo'n 5% van de respondenten zegt nu al deel te nemen aan een energiecoöperatie of windcollectief. Daarnaast zegt wederom ongeveer een derde van de Brabanders bereid te zijn om (in de toekomst) deel te gaan nemen in een energiecoöperatie of windcollectief. Dit is ongeveer gelijk aan het aantal in 2016. Opvallend is dat de actiebereidheid ten opzichte van 2016 is gestegen: meer Brabanders geven aan bereid te zijn om met straat- en/of buurtbewoners duurzame energie op te wekken. En daarbij geven minder Brabanders aan niet bereid te zijn om een bijdrage te leveren. Er is dus nog steeds veel (of wellicht meer) potentie voor een wijkgerichte aanpak.

Maar: We zien ook dat nog steeds 40% van de Brabanders niet bereid is om direct een bijdrage te leveren en ook 40% het geld niet (over) heeft om te investeren in energiebesparing of duurzame energie. We kunnen hieruit concluderen dat er een grote groep Brabanders is, die niet zonder meer mee kan en/of wil doen aan verduurzaming van de energievoorziening. We moeten ons afvragen wie deze groep mensen zijn en hoe we hen kunnen bereiken.

Stimuleringsmaatregelen

Nog steeds vinden de meeste Brabanders (56%) dat de provincie in eerste plaats maatregelen moet nemen om te zorgen dat de energie in Brabant duurzaam wordt opgewekt. Dit aantal is echter wel afgenomen (in 2016 was dit namelijk 64%). De Rijksoverheid wordt nu vaker genoemd (46% tegenover 39% in 2016). En ook gemeenten worden nog steeds veel genoemd als partij die maatregelen dient te nemen (49%).

Maar wat kan de provincie dan doen op het gebied van duurzame energie? Meefinancieren staat nog steeds bovenaan en wordt nu zelfs vaker genoemd dan in 2016 (69% tegenover 59% in 2016). Daarnaast worden informeren (45%) en initiatief nemen (43%) vaak genoemd. Slechts 6% van de Brabanders is van mening dat de provincie niets kan doen. Brabanders geven ook vaker dan in 2016 aan dat de provincie kan ondersteunen (39% tegenover 29% in 2016). Onder de 'anders, namelijk' categorie wordt nog genoemd 'eerlijke informatie geven'.

Opleiding en inkomen

We zien dat opleidingsniveau en huishoudinkomen verklarende factoren in draagvlak, houding en gedrag van Brabanders tegenover energie en duurzaamheid. Opleidingsniveau laat duidelijkere verschillen zien dan huishoudinkomen.

Opleiding

We zien een relatie tussen het opleidingsniveau van Brabanders en het algemene draagvlak voor duurzame energie: Brabanders met een hoge opleiding staan over het algemeen positiever tegenover het stimuleren van duurzame energie en zijn meer geïnteresseerd in het onderwerp. Zij leven ook vaker energiezuinig dan Brabanders met een lagere opleiding. We zien dat voorkeuren voor bepaalde type energiebronnen niet correleert met het opleidingsniveau van mensen. Brabanders hebben de meeste voorkeur voor het gebruik van zonne- en windenergie, ongeacht het opleidingsniveau.

Het toepassen van mogelijkheden om energiezuinig te leven correleert niet eenduidig met het opleidingsniveau van mensen. Brabanders met een hoge opleiding gebruiken wel opvallend vaker energiezuinige huishoudelijke apparaten en kiezen vaker voor een energiezuinige of elektrische auto. Brabanders met een hoge opleiding nemen gemiddeld net wat vaker maatregelen voor energiebesparing ten opzichte van Brabanders met een lager opleidingsniveau.

Deze lijn zien we ook terug in de hoeveelheid aan investeringen: Brabanders met een lage en middelhoge opleiding investeren vaker een lager bedrag dan Brabanders met een hoge opleiding. Hoog opgeleide Brabanders investeren vaker meer. De correlatie is ook te zien in actiebereidheid: Hoog opgeleide Brabanders zijn het meest actiebereid: zij geven vaker aan met straat- en/of buurtbewoners duurzame energie op te willen weken en geven het minst vaak aan niet bereid te zijn om zelf direct een bijdrage te leveren.

Inkomen

Anders dan bij opleidingsniveau, zien we een minder duidelijke relatie tussen het hoogte van het huishoudinkomen en algemene houding ten opzichte van het stimuleren van duurzame energie. Brabanders staan over het algemeen (zeer) positief tegenover het stimuleren van duurzame energie, ongeacht het inkomen. Er zijn ook geen significante verschillen tussen de inkomensgroepen als we kijken naar de behoefte aan informatie over duurzame energie.

Het toepassen van mogelijkheden om energiezuinig te leven differentieert ook niet eenduidig met het huishoudinkomen van mensen. Kijken we naar de het nemen van maatregelen voor energiebesparing, dan zien we wel een duidelijkere correlatie: Brabanders met een (boven) modaal inkomen nemen vaker maatregelen voor energiebesparing ten opzichte van de andere inkomensgroepen. Voor maatregelen die een grotere investering vragen geldt: hoe hoger het inkomen, hoe vaker deze maatregelen worden toegepast (bijvoorbeeld bij het plaatsen van een HR-ketel of het isoleren van het

dak of vloer). Brabanders met een hoger huishoudinkomen nemen ook vaker deel aan een energiecoöperatie/windcollectief.

Brabanders met een lager huishoudinkomen (minimum tot modaal) zijn minder actiebereid dan Brabanders met een hoger huishoudinkomen: Zij willen minder vaak samen met straat- en/of buurtbewoners energie opwekken en geven vaker aan helemaal niet bereid te zijn om zelf een bijdrage te leveren.

Brabanders met een hoger huishoudinkomen zijn vaker bereid om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie.

2 Inleiding

Dit onderzoek dient als tussenmeting in de monitor van het uitvoeringsprogramma Energie van de provincie Noord-Brabant op het gebied van maatschappelijk draagvlak. De nulmeting is uitgevoerd in 2016 en de eindmeting zal in 2020 plaatsvinden, zodat ontwikkelingen over deze periode inzichtelijk worden. Doelstelling van het onderzoek is inzicht te krijgen in het draagvlak (houding- en gedrag) onder Brabanders voor toepassing van verschillende opties voor energiebesparing en duurzame energie. Daarvoor is een vragenlijst uitgezet onder het Brabantpanel - een online panel van 3.320 Brabanders. In totaal hebben 820 respondenten de vragenlijst volledig ingevuld.

Significantie

Om erachter te komen of een resultaat significant anders scoort ten opzichte van de vorige meting of ten opzichte van bepaalde groepen (opleiding en inkomen in hoofdstuk 6) maken we gebruik van independent samples T-test of een Chi-kwadraat toets. De Chi-kwadraat toets beoordeelt of het verschil tussen twee (of meerdere) groepen werkelijk bestaat of slechts 'toevallig' is. Het gemiddelde van de ene groep wordt vergeleken met het gemiddelde van de andere groep of andere groepen. De toets beoordeelt of het verschil te wijten is aan een toevallige samenstelling van de steekproef of dat het verschil ook daadwerkelijk in de populatie voorkomt.

Significante verschillen ten opzichte van de 0-meting in 2016 worden in de tabellen aangegeven met de kleuren rood of blauw. Rood staat voor een daling ten opzichte van het eerste meetjaar, blauw staat voor een stijging. Een daling ten opzichte van 2016 (rode kleur) wil echter niet zeggen dat het een inhoudelijk negatieve uitkomst is. Bijvoorbeeld: een daling van het aantal mensen dat 'zeer negatief' antwoord op de stelling 'Hoe staat u tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant?' is inhoudelijk gezien een positieve uitkomst.

Daarnaast is er een verschil tussen significantie en relevantie. Een waargenomen effect of verschil kan (statistisch) significant zijn, maar toch zo klein, dat het inhoudelijk niet relevant is.

3 Algemeen draagvlak

In dit hoofdstuk gaan we in op het algemeen draagvlak voor duurzame energie onder Brabanders.

Tabel 1 In welke mate vindt u onderstaande thema's belangrijk? – N=820

	Niet belangrijk	Een beetje belangrijk	Belangrijk	Heel belangrijk	Dat weet ik niet
Opvang en integratie van vluchtelingen	10	28	41	20	1
Gezondheids- en ouderenzorg	0	4	28	68	0
Sociale zekerheid	1	7	43	49	0
Inkomen en economie	0	8	53	39	0
Mobiliteit, verkeer en vervoer	0	13	52	34	1
Natuur, milieu en klimaat	1	11	38	48	1
Energievoorziening	1	15	50	34	0
Inrichting van de openbare ruimte	5	27	51	15	1
Criminaliteit en veiligheid	0	6	36	57	0
Ontwikkeling van het landelijk gebied	4	28	45	21	2

Aan de respondenten is gevraagd in welke mate zij verschillende thema's in de samenleving van belang vinden. Dit geeft inzicht in het relatieve belang dat Brabanders aan het thema 'energievoorziening' toekennen. Ten opzichte van de 0-meting in 2016 zien we nauwelijks verandering. We zien opnieuw dat de thema's gezondheidszorg en ouderenzorg, sociale zekerheid, criminaliteit en veiligheid, inkomen en economie door meer dan 90% van de Brabanders als (heel) belangrijk worden aangemerkt. Ook aan energievoorziening, natuur, milieu en klimaat wordt opnieuw veel waarde gehecht; meer dan 80% vindt deze thema's (heel) belangrijk.

Tabel 2 Hoe staat u tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant?

	2018 (%)	2016 (%)
	N=820	N=936
Zeer negatief	0	1
Negatief	2	1
Niet positief, niet negatief	10	12
Positief	37	42
Zeer positief	49	41
Dat weet ik niet, geen mening	2	3

We zien dat het thema energievoorziening niet alleen belangrijk wordt gevonden, maar ook dat Brabanders positief staan tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant: 86% van de respondenten is (zeer) positief. Het aantal Brabanders dat zeer positief tegenover het stimuleren van duurzame energie staat is ten opzichte van 2016 toegenomen. In de toelichting wordt aangegeven dat het 'noodzaak is om deze aarde leefbaar te houden voor nu en toekomstige generaties' en dat 'andere energiebronnen

uitgeput raken'. Ook wordt aangegeven dat het gebruik van duurzame energie beter is voor het milieu.

Slechts een kleine minderheid van de respondenten staat negatief tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant. In de toelichting geven enkele respondenten aan dat 'er teveel regels zijn die ervoor zorgen dat niets is wat het lijkt'. Ook vindt men dat 'er betaalbare oplossingen moeten komen' en dat 'er manieren gevonden moeten worden om duurzame energie te produceren zonder het landschap en omgeving te verstoren'. Tot slot wordt aangegeven dat men betwijfelt of duurzame energie echt duurzamer is.

Tabel 3 In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen? – N=820

	(Helemaal) eens	Niet eens/ niet oneens	(Helemaal) oneens	Nvt/dat weet ik niet
Klimaatverandering is een groot probleem	77	16	6	2
De uitstoot van CO2 door het gebruik van steenkool, aardolie en aardgas is slecht voor natuur en milieu	86	9	3	2
Ik vind de aandacht voor klimaatverandering sterk overdreven	17	23	59	1
Het stimuleren van duurzame energie is nutteloos	5	14	81	0
Het stimuleren van energiebesparing is nutteloos	6	10	83	0
Het maakt mij niet uit dat mijn energie uit Rusland komt	30	27	38	4
Het is goed dat mijn woonwijk binnen 10 jaar aardgasvrij wordt gemaakt*	43	29	22	7

*Deze stelling is nieuw toegevoegd in 2018 en dus niet gemeten in 2016.

Net zoals in 2016 vindt een ruime meerderheid van de Brabanders klimaatverandering een groot probleem (77%). Het percentage is zelfs iets gestegen. Men onderschrijft ook dat de uitstoot van CO2 door het gebruik van fossiele brandstoffen slecht is voor het milieu (86%). Ook dit percentage is iets omhoog gegaan ten opzichte van 2016. Het stimuleren van duurzame energie en van energiebesparing wordt dan ook niet nutteloos gevonden. Op de stelling 'het maakt mij niet uit dat mijn energie uit Rusland komt' zijn de meningen meer verdeeld: 30% van de Brabanders is het hier mee eens, 38% oneens. Ten opzichte van 2016 geven meer Brabanders aan dat het hen niet uitmaakt dat hun energie uit Rusland komt (stijging van 23% naar 30%).

Resumerend kunnen we stellen dat het beeld van Brabanders ten opzichte van het beeld in 2016 iets positiever is geworden, maar dat de verschillen beperkt zijn: Brabanders ervaren de verandering van het klimaat als problematisch en het besef bestaat dat het gebruik van fossiele brandstoffen niet goed is voor natuur en milieu. Verduurzaming van de energievoorziening wordt in zijn algemeenheid als zinvol en nuttig aangemerkt; maar over de vraag of dat op lokale of regionale schaal moet gebeuren zijn de meningen nog steeds verdeeld.

Tabel 4 Hoeveel procent van het totale energieverbruik in Brabant wordt nu opgewekt met duurzame bronnen?

	2018 (%)	2016 (%)
	N=820	N=936
0-10%	20	26
10-25%	25	24
25-50%	8	7
50-75%	1	1
75-100%	0	0
Dat weet ik niet	46	42

Ook de inschatting van Brabanders van het totale energieverbruik dat opgewekt wordt door duurzame bronnen is grofweg hetzelfde als in 2016: Een vijfde van de Brabanders denkt dat 0-10% van het totale energieverbruik in Brabant wordt opgewekt met duurzame bronnen (in werkelijkheid is dit 7,2%). Een kwart van de Brabanders denkt dat het aandeel duurzame energie 10-25% is. Bijna de helft (46%) van de respondenten geeft aan niet te weten hoeveel procent van het totale energieverbruik in Brabant op dit moment wordt opgewekt met duurzame energiebronnen.

Tabel 5 Interesse in het onderwerp duurzame energie - N=820

	(Helemaal) eens	Niet eens/niet oneens	(Helemaal) oneens	Nvt/dat weet ik niet
Ik ben geïnteresseerd in het onderwerp duurzame energie	65	23	11	1
Ik heb weinig kennis over het onderwerp duurzame energie	34	39	27	0
Ik zou graag meer willen weten over duurzame energie	44	38	15	3

Een meerderheid van de Brabanders is geïnteresseerd in het onderwerp duurzame energie (65%). Vergeleken met de eerste meting geven iets meer Brabander aan niet geïnteresseerd te zijn (11% tegenover 8% in 2016).

34% van de respondenten geeft aan weinig kennis te hebben over het onderwerp duurzame energie. Dit komt overeen met het beeld dat uit tabel 4 naar komt: 46% van de Brabanders zegt niet te weten hoeveel procent van het totale energie gebruik wordt opgewekt met duurzame bronnen. In de toelichtingen wordt aangegeven dat ‘er verschillende verhalen rondgaan en dat het hierdoor niet duidelijk is wat je moet geloven’.

44% van de respondenten geeft aan graag meer te willen weten over duurzame energie (15% niet). In de toelichtingen hebben respondenten aangegeven graag te willen weten ‘wat nu precies de mogelijkheden zijn’.

Tabel 6 Welke van de onderstaande energiebronnen hebben uw voorkeur om de komend jaren in Brabant te worden gebruikt?*

	2018 (%)	2016 (%)
	N=820	N=936
Zon	87	88
Wind	78	79
Aardwarmte	50	38
Biomassa	24	31
Aardgas	17	16
Kernenergie	8	10
Weet ik niet/geen mening	4	4
Steenkool	2	1
Aardolie	1	2
Schaliegas	1	0

* Maximaal 3 antwoorden mogelijk.

Kijken we naar de voorkeur van Brabanders voor het gebruik van bepaalde typen energiebronnen, dan zien we dat de voorkeur opnieuw uitgaat naar het gebruik van zonne-energie en windenergie. Brabanders hebben een grotere voorkeur gekregen voor aardwarmte als energiebron. Steenkool, aardolie en schaliegas hebben het minst de voorkeur.

4 Houding en gedrag

In dit hoofdstuk gaan we in op de houding van Brabanders ten aanzien van (duurzaam) energieverbruik en het gedrag dat zij zelf vertonen.

Tabel 7 Als u kijkt naar uw energieverbruik, wat vindt u dan belangrijk? – N=820

%	Niet belangrijk	Een beetje belangrijk	Belangrijk	Zeer belangrijk
Dat de energie die ik gebruik altijd beschikbaar is	0	10	59	31
Dat de energie die ik gebruik geen schade veroorzaakt aan natuur, milieu en klimaat	1	28	54	17
Dat de energie die ik gebruik betaalbaar is	0	7	52	40
Dat ik zelf de energie opwek, die ik gebruik	26	41	26	7
Dat de opwekking van de energie, die ik gebruik, geen hinder oplevert voor omwonenden	4	22	55	19
Dat er zo min mogelijk aan het landschap verandert op plekken waar energie wordt opgewekt	8	33	41	18
Dat de energie die ik gebruik wordt opgewekt met duurzame bronnen, zoals wind, zon en biomassa	4	25	44	27
Dat de opwekking van de energie die ik gebruik veilig is	1	6	53	40
Dat mijn energiegebruik goed is voor de werkgelegenheid in Brabant	12	35	43	11
Dat de energie die ik gebruik in mijn eigen directe omgeving wordt opgewekt	35	34	26	5

Er wordt, net zoals in 2016, veel waarde gehecht aan de betrouwbaarheid van de energievoorziening: 90% van de Brabanders vindt het (zeer) belangrijk dat energie altijd beschikbaar is. Ook moet energie betaalbaar blijven (92%) en moet de opwekking van energie veilig zijn (93%). Minder belang wordt toegekend aan het zelf opwekken van de energie (67% van de Brabanders vindt dit niet of een beetje belangrijk) en aan het gegeven dat energie in de directe omgeving wordt opgewekt (69% vindt dit niet of een beetje belangrijk).

Het merendeel van de Brabanders vindt het belangrijk dat de opwekking van energie geen hinder oplevert voor omwonenden (74% vindt dit belangrijk tot zeer belangrijk) en dat er zo min mogelijk aan het landschap verandert als gevolg van energieopwekking (59% vindt dit belangrijk tot zeer belangrijk).

Tabel 8 Top 3 belangrijkste aspecten

Nummer	
1	Dat de energie die ik gebruik altijd beschikbaar is
2	Dat de energie die ik gebruik betaalbaar is
3	Dat de energie die ik gebruik geen schade veroorzaakt aan natuur, milieu en klimaat

Vervolgens is de respondenten gevraagd om te prioriteren. Van de aspecten die zij in tabel 7 als (zeer) belangrijk hebben aangemerkt, hebben respondenten een top 3 samengesteld: (1) het belangrijkste aspect, (2) het op één na belangrijkste aspect en (3) het op twee na belangrijkste aspect. De beschikbaarheid van energie staat wederom op één. De betaalbaarheid staat op twee en het voorkomen van schade aan natuur, milieu en klimaat staat op drie.

In vergelijking met 2016 is de betaalbaarheid van energie nu hoger geprioriteerd. In 2016 kwamen duurzaamheidsoverwegingen iets duidelijker naar voren.

4.1 Energiezuinig leven

Tabel 9 Welke mogelijkheden om energiezuinig te leven zijn op u van toepassing? – N=820

	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet
Ik zet de verwarming een paar graden lager als ik niet thuis ben/in de nacht	89	4	3	0	3
Ik doe het licht uit wanneer ik een ruimte verlaat	94	4	2	0	0
Ik zet de televisie uit in plaats van op stand-by als ik geen televisie kijk	63	21	9	1	6
Ik gebruik energiezuinige huishoudelijke apparaten (met label A+, A++ of A+++)	62	27	2	2	7
Ik zet de verwarming op 19 graden en trek een warme trui aan	52	19	25	2	2
Ik verkies bewust de fiets en/of OV als vervoermiddel boven de auto	49	14	27	2	7
Ik kies bewust voor een energiezuinige of elektrische auto	9	38	22	6	24
Ik kies voor een deelauto	4	8	53	11	24

Nog steeds zien we dat Brabanders sommige (laagdrempelige) mogelijkheden van energiezuinig leven al veel toepassen. Wel valt op dat dit net wat minder gebeurt dan in 2016. Zo zette in 2016 96% van de Brabanders de verwarming een paar graden lager als men niet thuis is. In 2018 is dit 89%. Net als in 2016 is het aandeel mensen dat bereid is in te leveren op comfort wat lager (verwarming op 19 graden en een warme trui aan: 52% doet dit en 19% is bereid om dit te gaan doen).

Nog maar relatief weinig Brabanders hebben een energiezuinige of elektrische auto (9%). Wel is meer dan een derde van de Brabanders bereid om energiezuinig of elektrisch te gaan rijden (38%). Meer dan een vijfde van de Brabanders is niet bereid energiezuinig of elektrisch te gaan rijden. Slechts een kleine minderheid (4%) van de Brabanders heeft een deelauto. Dit percentage is gelijk gebleven ten opzichte van 2016. Iets meer dan de helft geeft aan niet bereid te zijn om een auto te delen.

4.2 Maatregelen voor energiebesparing

Tabel 10 Welke maatregelen voor energiebesparing zijn op u van toepassing?
- N=820

	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet
Plaatsen van een waterbesparende douchekop	55	30	7	4	4
Minimaal de helft van mijn lampen zijn spaarlampen/ led-verlichting	84	12	1	1	3
Isolatie van mijn dak of vloer of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	58	21	6	3	13
Isolatie van mijn spouwmuur of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	57	17	9	3	14
Plaatsen van dubbel glas of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	83	7	3	1	5
Plaatsen van een HR ketel of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	69	12	4	2	13

Het aantal Brabanders dat aangeeft maatregelen te hebben getroffen om energie te besparen - in combinatie met het aantal Brabanders dat de bereidheid heeft om dit te gaan doen - is hoog. En vergelijkbaar met de cijfers uit 2016. Wel heeft in de beantwoording van deze vraag een verschuiving plaatsgevonden van mensen die aangeven 'doe ik al' naar mensen die aangeven 'ik ben bereid om dit te gaan doen'. Inhoudelijk is deze verschuiving niet eenvoudig te verklaren. Een mogelijke verklaring kan gelegen zijn in de wijze waarop de vraag is geïnterpreteerd. Er is gevraagd naar wat men op dit moment 'doet'. Echter: Installeert men in 2016 een nieuwe waterbesparende douchekop of HR-ketel, dan doet men dat in 2018 niet opnieuw. Deze verklaring leidt vervolgens ook tot een hoger percentage mensen in 2018 die bereid zijn het te gaan doen: Men is dan bereid om opnieuw maatregelen te nemen tegen de tijd dat dit (weer) nodig is (bijvoorbeeld als de HR-ketel aan vervanging toe is).

Veel Brabanders hebben maatregelen voor energiebesparing toegepast: 83% van de Brabanders heeft dubbel glas en 84% heeft minimaal de helft van zijn/ haar lampen vervangen door spaarlampen of ledverlichting. Isolatie van dak of vloer wordt iets minder vaak toegepast (58% heeft dit al, 21% is bereid om dit te gaan doen). Ook isolatie van de spouwmuur wordt iets minder vaak toegepast (57% heeft dit al, 17% is bereid om dit te gaan doen).

Tabel 11 Welke maatregelen voor energiebesparing zijn op u van toepassing?
naar type woning

	Type woning	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet
Plaatsen van een waterbesparende douchekop	huur	53	33	3	5	6
	koop	55	30	8	4	4
Minimaal de helft van mijn lampen zijn spaarlampen/led-verlichting	huur	90	7	1	0	2
	koop	82	13	1	1	3
Isolatie van mijn dak of vloer of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	huur	45	20	7	9	18
	koop	61	21	5	1	11
Isolatie van mijn spouwmuur of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	huur	45	19	7	9	20
	koop	60	17	9	1	13
Plaatsen van dubbel glas of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	huur	81	6	1	2	10
	koop	84	8	4	0	4
Plaatsen van een HR ketel of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	huur	59	13	3	2	23
	koop	71	12	4	2	11

Uit tabel 11 komt, net als in 2016, naar voren dat energiebesparende maatregelen die een investering vergen minder vaak door huurders worden toegepast dan door mensen met een koopwoning.

4.3 Opwekken van duurzame energie

Tabel 12 Welke maatregelen voor het opwekken van duurzame energie zijn op u van toepassing? - N=820

%	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet
Afnemen van groene elektriciteit (wind, zon, waterkracht, biomassa) van mijn energieleverancier	49	28	7	4	12
Afnemen van groen gas (gas uit biomassa) van mijn energieleverancier	23	28	8	10	21
Plaatsen van zonnepanelen of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	18	39	22	4	17
Plaatsen van een zonneboiler (levert warm water op) of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	6	42	23	10	19
Plaatsen van een warmtepomp of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	3	39	26	11	22
Deelnemen aan een energiecoöperatie/windcollectief	5	35	23	13	24

Waar we in tabel 10 constateerden dat Brabanders veel maatregelen treffen voor energiebesparing, zien in tabel 12 dat Brabanders nog minder vaak maatregelen treffen voor het zelf opwekken van duurzame energie. Bijna de helft (49%) van de Brabanders

neemt groene elektriciteit af en 18% van de Brabanders heeft zonnepanelen. Het aantal Brabanders met zonnepanelen is met 5% gestegen ten opzichte van 2016. Het plaatsen van zonneboilers (6%) en/of warmtepompen (3%) komt minder vaak voor.

5% van de Brabanders neemt deel aan een energiecoöperatie of windcollectief. En iets meer dan een derde van de respondenten geeft aan bereid te zijn deel te nemen in een energiecoöperatie. Ongeveer een kwart (24%) van de respondenten gaf aan 'het niet te weten'.

Aan de mensen, die hebben aangegeven deel te nemen aan een energiecoöperatie of windcollectief (N=54), is gevraagd kort te omschrijven wat de coöperatie of het collectief doet en waarom men lid is geworden. De meest genoemde activiteiten zijn het adviseren van de omgeving over groene energie en het gezamenlijk groene energie inkopen. De belangrijkste redenen om lid te worden zijn 'omdat het goedkoper is' en 'omdat het bestaande energiebronnen vervangt'.

Aan de mensen die hebben aangegeven (nog) niet deel te nemen aan een energie-coöperatie of windcollectief, is gevraagd waarom zij hier (nog) niet aan deelnemen. De meest genoemde redenen zijn de verwachte complexiteit, gebrek aan informatie en kennis, (nog) niet mee in aanraking gekomen, er zijn geen initiatieven in de buurt en/of het idee de middelen niet te hebben om te investeren. 36% van hen gaf aan het niet te weten. In 2016 was dit 20%.

Aan de mensen die hebben aangegeven één of meerdere maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te passen (N=881), is gevraagd kort te omschrijven wat voor hen de belangrijkste reden is geweest om dit te gaan doen. De meest genoemde argumenten zijn 'kostenbesparing' en 'goed zijn voor het milieu'.

Aan dezelfde selectie van respondenten is gevraagd hoeveel zij geïnvesteerd hebben om maatregelen toe te passen.

Tabel 13 Hoeveel heeft u geïnvesteerd om deze maatregelen toe te passen?

	2018 (%)	2016 (%)
	N=805	N=881
Niets	9	9
< € 500	12	12
€ 500 - € 1.000	6	8
€ 1.000 - € 5.000	16	13
€ 5.000 - € 10.000	10	11
€ 10.000 - € 25.000	6	7
> € 25.000	2	2
Dat weet ik niet (meer)	39	38

Deze verdeling is nagenoeg gelijk aan die van 2016: 39% van de respondenten heeft aangegeven niet (meer) te weten hoeveel zij hebben geïnvesteerd om maatregelen voor energiebesparing en duurzame energie toe te passen. 43% van de respondenten heeft minder dan € 5.000,-- geïnvesteerd. 18% heeft meer dan € 5.000,-- geïnvesteerd.

5 Toekomst

In dit hoofdstuk kijken we naar hetgeen Brabanders zeggen over hun toekomstige gedrag met betrekking tot energiebesparing en het opwekken van duurzame energie.

Tabel 14 Op welke manieren bent u bereid (nu of in de toekomst) een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant?*

	2018 (%)	2016 (%)
	N=820	N=885
Met straat- en of buurtbewoners duurzame energie opwekken, inkopen of huizen isoleren	39	32
Een evenement in mijn buurt organiseren rondom dit thema	8	4
Ik ben niet bereid om zelf direct een bijdrage te leveren	40	48
Anders, namelijk:	20	21

* Meerdere antwoorden mogelijk.

40% van de Brabanders zegt niet bereid te zijn om zelf direct een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant. In 2016 was dit nog 48%. Tegelijkertijd geeft 39% aan bereid te zijn om met straat- en of buurtbewoners duurzame energie op te wekken, in te kopen of huizen te isoleren. Het buurtgericht werken heeft dus nog steeds veel potentie. Wel moet daarbij rekening gehouden worden met het gegeven dat slechts 8% van de respondenten bereid is om zelf het initiatief te nemen voor een evenement rond dit thema. Dit aantal mensen dat aangeeft bereid te zijn om zelf initiatief te nemen is ten opzichte van 2016 wel verdubbeld.

Een vijfde van de respondenten geeft 'iets anders' aan: vaak wordt genoemd 'het nog niet te weten'.

Tabel 15 Welke van onderstaande stellingen zijn op u van toepassing?*

	2018 (%)	2016 (%)
	N=820	N=884
Ik ben bereid om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie	48	47
Ik ben bereid om het geld te lenen om maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te kunnen passen	9	6
Voor een lagere energierekening ben ik bereid een toeslag op mijn huur te accepteren	12	10
Voor een energierekening van € 0,- ben ik bereid om € 150,- per maand te betalen	23	18
Ik heb het geld niet (over) om te investeren in energiebesparing of duurzame energie	40	44

* Meerdere antwoorden mogelijk.

48% van de respondenten geeft aan bereid te zijn om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie. 40% geeft aan het geld er niet voor (over) te hebben om erin te investeren. 23% van de Brabanders is bereid om € 150,- per maand te betalen voor een energierekening van € 0,-. Dit is meer dan in 2016.

Resumerend zien we dat 40% van de Brabanders niet bereid is om direct een bijdrage te leveren en ook 40% het geld niet (over) heeft om te investeren in energiebesparing of duurzame energie. We kunnen hieruit concluderen dat er een grote groep Brabanders is, die niet zonder meer mee kan en/of wil doen aan verduurzaming van de energievoorziening.

Tabel 16 Hoeveel bent u bereid om in de nabije toekomst te investeren in energiebesparing of duurzame energie rondom uw woning?

	2018 (%)	2016 (%)
	N=805	N=877
Niet van toepassing	22	19
€ 0 - € 1.000 (bijvoorbeeld spaarlampen, tijdschakelaars, gezamenlijk investeren in zonnepanelen in de buurt of in een windmolenpark)	21	26
> € 1.500 - € 5.000 (bijvoorbeeld dakisolatie, HR ketel, spouwmuurisolatie)	7	7
> € 5.000 - € 10.000 (bijvoorbeeld zonnepanelen of zonneboiler op eigen dak)	12	12
> € 10.000 - € 25.000 (bijvoorbeeld warmtepomp)	3	2
> € 25.000 (bijvoorbeeld energieneutrale woning)	2	1
Dat weet ik niet	27	30

In 2018 zien we opnieuw een behoorlijke variatie in de hoogte van de investering die men bereid is te doen met het oog op energiebesparing of duurzame energie rondom de eigen woning. Van de respondenten geeft 21% aan bereid te zijn om een investering te doen tot € 1.000,-, bijvoorbeeld voor het gezamenlijk investeren in zonnepanelen in de buurt. 19% van de respondenten zegt bereid te zijn om een investering te doen van € 1.500,- tot € 10.000,-. 27% van de respondenten geeft aan het niet te weten.

De resultaten in tabel 16 (bereidheid) zijn redelijk in overeenstemming met de resultaten in tabel 13 (huidige gedrag).

Tabel 17 Binnen hoeveel jaar wilt u een investering in energiebesparing of duurzame energie terugverdienen? -

	2018 (%)	2016 (%)
	N=805	N=877
Niet van toepassing	37	33
1-2 jaar (leidingisolatie, spaarlampen, radiatorfolie)	6	8
2-5 jaar (HR ketel, muur- of dakisolatie)	12	16
5-10 jaar (zonnepanelen)	24	22
10-15 jaar (enkel glas vervangen, warmtepomp)	3	2
15 jaar of meer (energie neutrale woning)	2	1
Maakt mij niet uit; ik investeer vanuit een andere overtuiging	16	18

Iets minder dan de helft van de respondenten (42%) wil een investering binnen 10 jaar terugverdienen. Opvallend is dat 16% van de respondenten aangeeft dat het niet uitmaakt:

zij investeren vanuit een andere overtuiging. Dit was in 2016 ook al zo: toen gaf 18% aan dat het niet uitmaakt wanneer zij de investering terugverdienen.

Tabel 18 Gelooft u dat binnen nu en 10 jaar elektrisch rijden standaard wordt in het straatbeeld?

	2018 (%)	2016 (%)
	N=820	N=883
Ja	34	30
Nee	47	47
Dat weet ik niet	19	24

Meer dan een derde van de Brabanders gelooft dat binnen nu en 10 jaar elektrisch rijden de standaard wordt. Bijna de helft van de Brabanders (47%) gelooft daar niet in. Minder mensen geven, ten opzichte van 2016, aan dat ze het niet weten (19%).

Tabel 19 Wat zijn voor u belangrijke voorwaarden om elektrisch te gaan rijden? - N=810

	Ze er belangrijk	Belangrijk	Een beetje belangrijk	Niet belangrijk	Nvt/dat weet ik niet
Aanschafprijs	38	31	11	3	16
Voldoende actieradius	41	30	4	3	19
Voldoende oplaadpunten	60	36	2	1	10
Milieu (schone brandstof, lucht)	33	41	14	2	9
Imago (uitstraling)	5	13	21	48	13
Lage kosten in gebruik (lage brandstofkosten, belastingvoordeel)	32	40	16	3	9
Pionieren (voorop lopen bij ontwikkelingen)	4	10	16	55	15

Als belangrijkste voorwaarde voor het elektrisch rijden geldt dat er voldoende oplaadpunten moeten zijn (96% van de Brabanders vindt dat (zeer) belangrijk). Dit is aanzienlijk meer dan in 2016. De minst belangrijke voorwaarden zijn het voorop willen lopen bij ontwikkelingen (14 % vindt dat (zeer) belangrijk) en imago. De overige punten worden door bijna driekwart van de respondenten als (zeer) belangrijk aangemerkt. De overweging tot het aanschaffen van een elektrische auto beslaat dus nog steeds een variëteit aan randvoorwaarden.

Welke voorwaarden zijn voor u van belang om actief te zijn of worden op het gebied van duurzame energie?

Deze open vraag werd aan alle respondenten gesteld. 46% van de respondenten geeft aan het niet te weten. Vaak genoemde voorwaarden om actief te worden zijn betaalbaarheid, kennis/informatie, betrouwbaarheid, tijd en regelgeving.

Tabel 20 Wie moet er in Noord-Brabant in de eerste plaats maatregelen nemen om te zorgen dat de energie in Brabant duurzaam wordt opgewekt?*

	2018 (%)	2016 (%)
	N=820	N=879
Provincie Noord Brabant	56	64
Gemeenten	49	46
Rijksoverheid	46	39
Industrie en bedrijfsleven	45	41
Woningbouwcorporaties	34	32
Elke individuele burger	31	33
Onderwijs	4	2
Er hoeven geen maatregelen genomen te worden	1	1
Dat weet ik niet/geen mening	6	5

* Maximaal 3 antwoorden mogelijk.

De meeste Brabanders (56%) vinden dat de provincie in eerste plaats maatregelen moet nemen om te zorgen dat de energie in Brabant duurzaam wordt opgewekt. Dit aantal is wel afgenomen ten opzichte van 2016. Ook de gemeenten, de Rijksoverheid en industrie en bedrijfsleven worden door bijna de helft van de Brabanders genoemd. Ongeveer een derde van de Brabander is van mening dat in de eerste plaats individuele burgers aan zet zijn. Het onderwijs (4%) wordt het minst vaak genoemd. Slechts 1% van de Brabanders vindt dat er geen maatregelen genomen hoeven te worden.

Tabel 21 Wat kan de provincie Noord-Brabant voor u doen op het gebied van duurzame energie?

	2018 (%)	2016 (%)
	N=820	N=879
Meefinancieren	69	59
Stimuleren	54	52
Informeren	45	48
Initiatief nemen	43	47
Ondersteunen	39	29
Reguleren	13	11
Niets	5	6
Anders, namelijk:	2	2

Maar wat kan de provincie dan voor de Brabanders doen op het gebied van duurzame energie? Het vaakst wordt genoemd meefinancieren (69%). Ook wordt vaak aangegeven stimuleren (54%), informeren (45%) en initiatief nemen (43%). Het minst vaak wordt genoemd reguleren (13%). Slechts 5% vindt dat de provincie niets kan doen. Opvallend is dat in 2018 meer Brabanders aangeven dat de provincie kan ondersteunen. Ook

meefinancieren is opvallend vaker genoemd dan in 2016. Onder de ‘anders, namelijk’ categorie wordt nog genoemd ‘eerlijke informatie geven’.

Tabel 22 In wat voor type woning woont u? Is dit een huur- of koopwoning? (N=820)

	Huurwoning	Koopwoning	Totaal
Vrijstaand	2	31	25
2-onder-1 kap	7	21	18
Rijtjeshuis	37	35	35
Appartement/flat	44	7	15
Studentenwoning	5	0	1
Seniorenwoning	2	0	1
Anders, namelijk:	3	5	5
Totaal	100	100	100

Tot slot is in dit onderzoek aan respondenten gevraagd in wat voor type woning zij wonen en of dit een huur- of koopwoning is. 78% van de respondenten woont in een koopwoning en 22% in een huurwoning (landelijk ligt het aandeel koopwoningen rond de 60%). In 2016 woonden nog meer respondenten in een koopwoning (destijds 83%). De meeste respondenten (dit geldt zowel voor huurders als kopers) wonen in een rijtjeshuis (in totaal 35%). Het aantal respondenten in een vrijstaande woning is toegenomen. Woningen in de categorie ‘anders, namelijk’ zijn onder andere bungalows, geschakelde woningen, aanleunwoningen, hoekwoningen, patiowoningen en woonboerderijen.

6 Opleiding en inkomen

De aandacht voor maatschappelijke verschillen en scheidslijnen is de afgelopen jaren flink toegenomen. Met name opleidingsniveau en inkomen blijken belangrijke differentiërende factoren (Vrooman et al., 2014: 82-84, 93; Agterbosch en Vinckx, 2017; Vermeulen 2017). Opleidingsniveau lijkt niet alleen bepalend voor hoe je leven eruit ziet, maar ook voor de wijze waarop je de samenleving ervaart (Dekker, Tiemeijer en Bovens, 2016).

In dit laatste hoofdstuk bekijken we of dat ook voor Brabanders geldt als het gaat om houding, gedrag en (investerings)bereidheid rondom energiebesparing en duurzame energie. Hiervoor hebben we het Brabantpanel uitgesplitst naar de achtergrondkenmerken 'opleidingsniveau (laag, midden, hoog)' en 'hoogte huishoudinkomen (van minimum tot 2x modaal)'.

Noot 1: In dit hoofdstuk zijn de significante verschillen tussen de verschillende opleidingsniveaus en inkomens aangegeven met de kleuren rood of blauw. Rood staat voor een lager percentage ten opzichte van de andere niveaus, blauw staat voor een hoger percentage. Let op: een lager percentage (rode kleur) staat niet altijd gelijk aan een negatief verschil. In de meting in 2016 hebben we niet uitgesplitst naar opleiding en inkomen.

Noot 2: Bij de uitsplitsing naar huishoudinkomen is de categorie 'Geen inkomen' buiten beschouwing gelaten, omdat deze groep geen representatieve weergave van de populatie met geen inkomen is (de groep met geen inkomen betreft in het Brabantpanel voornamelijk studenten). De categorie 'minder of gelijk aan minimuminkomen' laten we ook buiten beschouwing. Deze categorie is te klein om representatieve uitspraken te kunnen doen.

6.1 Verschillen in algemeen draagvlak

Tabel 23 Hoe staat u tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant? – naar opleidingsniveau

	Laag	Midden	Hoog
Zeer negatief	0	0	0
Negatief	5	1	2
Niet positief, niet negatief	13	9	10
Positief	40	38	31
Zeer positief	40	51	55
Dat weet ik niet, geen mening	2	1	1

Hoog opgeleide Brabanders staan vaker zeer positief tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant dan mensen met een lager opleidingsniveau. Het verschil is kleiner wanneer we de categorieën positief en zeer positief samennemen. Het draagvlak voor het stimuleren van duurzame energie in Brabant is hoog ongeacht opleidingsniveau.

Tabel 24 Hoe staat u tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant? – naar hoogte huishoudinkomen

	Minimum tot modaal	Modaal tot 2x modaal	2x modaal inkomen of meer	Geen antwoord
Zeer negatief	0	1	0	0
Negatief	0	1	3	3
Niet positief, niet negatief	11	8	11	12
Positief	39	28	40	42
Zeer positief	50	62	47	40
Dat weet ik niet, geen mening	0	0	0	3

We zien geen duidelijke relatie tussen het hoogte van het huishoudinkomen en algemene houding ten opzichte van het stimuleren van duurzame energie. Brabanders staan over het algemeen (zeer) positief tegenover het stimuleren van duurzame energie, ongeacht het inkomen.

Tabel 25 Ik zou graag meer willen weten over duurzame energie – naar opleidingsniveau

	Laag	Midden	Hoog
(Helemaal) eens	31	45	51
Niet eens/niet oneens	50	35	27
(Helemaal) oneens	16	13	17
Nvt/dat weet ik niet	0	4	2

Mensen met een hogere opleiding hebben meer behoefte aan meer informatie over duurzame energie in vergelijking met mensen met lagere opleidingsniveaus.

Tabel 26 Ik zou graag meer willen weten over duurzame energie – naar hoogte huishoudinkomen

	Minimum tot modaal	Modaal tot 2x modaal	2x modaal inkomen of meer	Geen antwoord
(Helemaal) eens	52	47	44	34
Niet eens/niet oneens	32	33	39	43
(Helemaal) oneens	12	12	14	17
Nvt/dat weet ik niet	4	1	0	4

Er zijn geen significante verschillen tussen de inkomensgroepen als we kijken naar de behoefte aan informatie over duurzame energie. Opvallend is wel dat respondenten die hun inkomen niet hebben ingevuld hier het meest neutraal tegenover staan.

Tabel 27 Welke van de onderstaande energiebronnen hebben uw voorkeur om de komende jaren in Brabant te worden gebruikt?* – naar opleidingsniveau

	Laag	Midden	Hoog
Zon	78	90	88
Wind	77	82	70
Aardwarmte	44	52	54
Biomassa	18	27	26
Aardgas	22	12	18
Kernenergie	12	6	9
Weet ik niet/geen mening	5	4	4
Steenkool	5	0	0
Aardolie	2	0	0
Schaliegas	0	1	2

* Maximaal 3 antwoorden mogelijk.

We zien dat voorkeuren voor bepaalde type energiebronnen niet correleert met het opleidingsniveau van mensen. Brabanders hebben de meeste voorkeur voor het gebruik van zonne- en windenergie, ongeacht het opleidingsniveau.

Tabel 28 Welke van de onderstaande energiebronnen hebben uw voorkeur om de komend jaren in Brabant te worden gebruikt?* – naar huishoudinkomen

	Minimum tot modaal	Modaal tot 2x modaal	2x modaal inkomen of meer	Geen antwoord
Zon	93	89	89	84
Wind	83	82	71	75
Aardwarmte	52	59	67	40
Biomassa	22	23	25	26
Aardgas	14	16	14	21
Kernenergie	5	10	18	7
Weet ik niet/geen mening	3	2	3	4
Steenkool	1	0	1	3
Aardolie	4	0	0	0
Schaliegas	0	1	1	1

* Maximaal 3 antwoorden mogelijk.

Kijken we naar de verschillen in huishoudinkomen, dan zien we ook hier dat alle inkomensgroepen de meeste voorkeur hebben voor zonne- en windenergie.

6.2 Verschillen in houding en gedrag

Tabel 29 Welke mogelijkheden om energiezuinig te leven zijn op u van toepassing? % doe ik al – naar opleiding

	Laag	Midden	Hoog
Ik zet de verwarming een paar graden lager als ik niet thuis ben/in de nacht	90	86	94
Ik doe het licht uit wanneer ik een ruimte verlaat	96	93	93
Ik zet de televisie uit in plaats van op stand-by als ik geen televisie kijk	74	60	58
Ik gebruik energiezuinige huishoudelijke apparaten (met label A+, A++ of A+++)	58	59	70
Ik zet de verwarming op 19 graden en trek een warme trui aan	47	53	56
Ik verkies bewust de fiets en/of OV als vervoermiddel boven de auto	54	48	48
Ik kies bewust voor een energiezuinige of elektrische auto	4	9	14
Ik kies voor een deelauto	0	7	2

Het toepassen van mogelijkheden om energiezuinig te leven correleert niet eenduidig met het opleidingsniveau van mensen. Alle Brabanders blijken vaak de verwarming lager te draaien als zij niet thuis zijn en het licht uit te doen wanneer zij een ruimte verlaten. Brabanders met een hoge opleiding gebruiken wel opvallend vaker energiezuinige huishoudelijke apparaten en kiezen vaker voor een energiezuinige of elektrische auto.

Tabel 30 Welke mogelijkheden om energiezuinig te leven zijn op u van toepassing? % doe ik al – naar huishoudinkomen

	Minimum tot modaal	Modaal tot 2x modaal	2x modaal inkomen of meer	Geen antwoord
Ik zet de verwarming een paar graden lager als ik niet thuis ben/in de nacht	76	95	84	92
Ik doe het licht uit wanneer ik een ruimte verlaat	84	95	88	98
Ik zet de televisie uit in plaats van op stand-by als ik geen televisie kijk	72	60	48	66
Ik gebruik energiezuinige huishoudelijke apparaten (met label A+, A++ of A+++)	59	69	64	59
Ik zet de verwarming op 19 graden en trek een warme trui aan	55	51	58	51
Ik verkies bewust de fiets en/of OV als vervoermiddel boven de auto	50	45	43	50
Ik kies bewust voor een energiezuinige of elektrische auto	7	10	15	9
Ik kies voor een deelauto	9	5	3	1

Het toepassen van mogelijkheden om energiezuinig te leven differentieert ook niet eenduidig met het huishoudinkomen van mensen.

Tabel 31 Welke maatregelen voor energiebesparing zijn op u van toepassing?
% doe ik al – naar opleidingsniveau

	Laag	Midden	Hoog
Plaatsen van een waterbesparende douchekop	60	47	61
Minimaal de helft van mijn lampen zijn spaarlampen/led-verlichting	85	80	89
Isolatie van mijn dak of vloer of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	54	55	65
Isolatie van mijn spouwmuur of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	61	54	57
Plaatsen van dubbel glas of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	83	79	91
Plaatsen van een HR ketel of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	64	62	82

Opvallend is dat Brabanders met een hoge opleiding gemiddeld net wat vaker maatregelen nemen voor energiebesparing ten opzichte van Brabanders met een lager opleidingsniveau.

Tabel 32 Welke maatregelen voor energiebesparing zijn op u van toepassing?
% doe ik al – naar huishoudinkomen

	Minimum tot modaal	Modaal tot 2x modaal	2x modaal inkomen of meer	Geen antwoord
Plaatsen van een waterbesparende douchekop	57	61	60	53
Minimaal de helft van mijn lampen zijn spaarlampen/led-verlichting	81	95	75	82
Isolatie van mijn dak of vloer of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	57	64	77	54
Isolatie van mijn spouwmuur of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	50	64	66	56
Plaatsen van dubbel glas of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	81	90	90	82
Plaatsen van een HR ketel of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	69	74	81	66

Kijken we naar de verschillende inkomensgroepen, dan zien we dat Brabanders met een (boven) modaal inkomen vaker maatregelen nemen voor energiebesparing ten opzichte van de andere inkomensgroepen. Voor maatregelen die een grotere investering vragen geldt: hoe hoger het inkomen, hoe vaker deze maatregelen worden toegepast (bijvoorbeeld bij het plaatsen van een HR-ketel of het isoleren van het dak of vloer).

Tabel 33 Welke maatregelen voor het opwekken van duurzame energie zijn op u van toepassing? % doe ik al – naar opleidingsniveau

%	Laag	Midden	Hoog
Afnemen van groene elektriciteit (wind, zon, waterkracht, biomassa) van mijn energieleverancier	45	45	58
Afnemen van groen gas (gas uit biomassa) van mijn energieleverancier	20	20	32
Plaatsen van zonnepanelen of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	8	22	21
Plaatsen van een zonneboiler (levert warm water op) of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	5	8	3
Plaatsen van een warmtepomp of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	1	5	3
Deelnemen aan een energiecoöperatie/windcollectief	3	5	7

Binnen alle opleidingsniveaus wordt het afnemen van groene elektriciteit het vaakst toegepast. Opvallend is wel dat hoger opgeleide Brabanders vaker aangeven groene elektriciteit en groen gas af te nemen. Brabanders met een lagere opleiding nemen over het algemeen minder vaak maatregelen voor het opwekken van duurzame energie.

Tabel 34 Welke maatregelen voor het opwekken van duurzame energie zijn op u van toepassing? % doe ik al – naar huishoudinkomen

%	Minimum tot modaal	Modaal tot 2x modaal	2x modaal inkomen of meer	Geen antwoord
Afnemen van groene elektriciteit (wind, zon, waterkracht, biomassa) van mijn energieleverancier	59	53	51	46
Afnemen van groen gas (gas uit biomassa) van mijn energieleverancier	26	27	24	21
Plaatsen van zonnepanelen of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	18	17	20	20
Plaatsen van een zonneboiler (levert warm water op) of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	3	5	11	7
Plaatsen van een warmtepomp of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	6	2	8	2
Deelnemen aan een energiecoöperatie/windcollectief	2	11	10	2

Hier valt op dat Brabanders met een lager huishoudinkomen vaker groene elektriciteit afnemen. Dit is opvallend, aangezien lager opgeleiden minder vaak groene elektriciteit afnemen. Brabanders met een hoger huishoudinkomen nemen vaker deel aan een energiecoöperatie/windcollectief.

Tabel 35 Hoeveel heeft u geïnvesteerd om deze maatregelen toe te passen? – naar opleidingsniveau

	Laag	Midden	Hoog
Niets	17	5	8
< € 500	11	15	8
€ 500 - € 1.000	6	7	6
€ 1.000 - € 5.000	15	14	21
€ 5.000 - € 10.000	6	11	13
€ 10.000 - € 25.000	4	4	11
> € 25.000	0	3	2
Dat weet ik niet (meer)	40	41	32

Brabanders met een lage en middelhoge opleiding investeren vaker een lager bedrag dan Brabanders met een hoge opleiding. Hoog opgeleide Brabanders investeren vaker meer.

Tabel 36 Hoeveel heeft u geïnvesteerd om deze maatregelen toe te passen? – naar huishoudinkomen

	Minimum tot modaal	Modaal tot 2x modaal	2x modaal inkomen of meer	Geen antwoord
Niets	15	3	1	10
< € 500	18	9	10	8
€ 500 - € 1.000	3	8	4	5
€ 1.000 - € 5.000	19	17	21	15
€ 5.000 - € 10.000	13	15	13	7
€ 10.000 - € 25.000	2	9	15	5
> € 25.000	1	2	4	2
Dat weet ik niet (meer)	28	37	31	48

Brabanders met een lager inkomen investeren vaak minder dan Brabanders met een hoger inkomen. Brabanders met een inkomen van twee keer modaal of meer investeren het relatief vaak €10.000,-- of meer.

6.3 Verschillen in perspectieven over de toekomst

Tabel 37 Op welke manieren bent u bereid (nu of in de toekomst) een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant?* – naar opleidingsniveau

	Laag	Midden	Hoog
Met straat- en of buurtbewoners duurzame energie opwekken, inkopen of huizen isoleren	27	43	46
Een evenement in mijn buurt organiseren rondom dit thema	7	9	7
Ik ben niet bereid om zelf direct een bijdrage te leveren	51	38	32

De mate van actiebereidheid correleert met het opleidingsniveau van mensen. Hoog opgeleide Brabanders zijn het meest actiebereid: zij geven vaker aan met straat- en/of buurtbewoners duurzame energie op te willen wekken en geven het minst vaak aan niet bereid te zijn om zelf direct een bijdrage te leveren.

Tabel 38 Op welke manieren bent u bereid (nu of in de toekomst) een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant?* – naar huishoudinkomen

	Minimum tot modaal	Modaal tot 2x modaal	2x modaal inkomen of meer	Geen antwoord
Met straat- en of buurtbewoners duurzame energie opwekken, inkopen of huizen isoleren	28	46	47	36
Een evenement in mijn buurt organiseren rondom dit thema	6	8	11	6
Ik ben niet bereid om zelf direct een bijdrage te leveren	51	34	39	42

Brabanders met een lager huishoudinkomen (minimum tot modaal) zijn minder actiebereid dan Brabanders met een hoger huishoudinkomen: Zij willen minder vaak samen met straat- en/of buurtbewoners energie opwekken en geven vaker aan helemaal niet bereid te zijn om zelf een bijdrage te leveren.

Tabel 39 Welke van onderstaande stellingen zijn op u van toepassing?* - naar opleidingsniveau

	Laag	Midden	Hoog
Ik ben bereid om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie	23	49	71
Ik ben bereid om het geld te lenen om maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te kunnen passen	4	10	11
Voor een lagere energierekening ben ik bereid een toeslag op mijn huur te accepteren	12	17	7
Voor een energierekening van € 0,-- ben ik bereid om € 150,-- per maand te betalen	21	20	33
Ik heb het geld niet (over) om te investeren in energiebesparing of duurzame energie	58	42	20

* Meerdere antwoorden mogelijk.

We zien dat Brabanders met een hoge opleiding vaker bereid zijn om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing en/of duurzame energie. Zij geven het minst vaak aan dat zij hier geen geld voor (over) hebben. Opvallend is wel dat hoger opgeleiden ook het minst vaak aangeven bereid te zijn een toeslag op hun huur te accepteren voor een lagere energierekening. Een logische verklaring hiervoor is dat hoger opgeleiden minder vaak in huurwoningen wonen (10% van de hoger opgeleiden woont in een huurwoning).

Tabel 40 Welke van onderstaande stellingen zijn op u van toepassing?* - naar huishoudinkomen

	Minimum tot modaal	Modaal tot 2x modaal	2x modaal inkomen of meer	Geen antwoord
Ik ben bereid om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie	39	68	68	42
Ik ben bereid om het geld te lenen om maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te kunnen passen	5	11	14	10
Voor een lagere energierekening ben ik bereid een toeslag op mijn huur te accepteren	14	14	4	9
Voor een energierekening van € 0,-- ben ik bereid om € 150,-- per maand te betalen	17	33	43	18
Ik heb het geld niet (over) om te investeren in energiebesparing of duurzame energie	45	20	23	48

Brabanders met een hoger huishoudinkomen zijn vaker bereid om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie. Ook zijn de hogere inkomensgroepen vaker bereid om € 150,-- te betalen voor een energierekening van € 0,--. Zij geven minder vaak aan geen geld (over) te hebben voor het investeren in

energiebesparing of duurzame energie. Opvallend is wel dat Brabanders met een inkomen van twee keer modaal of meer ook het minst vaak aangeven bereid te zijn een toeslag op hun huur te accepteren voor een lagere energierekening. Een logische verklaring is opnieuw dat hogere inkomensgroepen over het algemeen niet in een huurwoning wonen.

7 Achtergrond onderzoek en respons

Op 15 mei 2018 hebben we aan 3.320 panelleden een uitnodiging verstuurd voor deelname aan het onderzoek over duurzame energievoorziening in Brabant. In totaal hebben 820 panelleden de vragenlijst ingevuld (25%). De resultaten zijn gecorrigeerd voor de achtergrondkenmerken leeftijd, geslacht en opleidingsniveau omdat deze niet overeenkomen met de werkelijke verdeling in Brabant. De (gewogen) resultaten zijn voor wat betreft deze achtergrondkenmerken representatief voor Brabant. Alle percentages die in deze rapportage zijn opgenomen, betreffen de gewogen en dus naar leeftijd, geslacht en opleiding gecorrigeerde gegevens.

Tabel 41 Respons naar geslacht

Geslacht	%
Vrouw	33
Man	66
Onbekend	1
Totaal	100

Tabel 42 Respons naar leeftijd

Leeftijd	%
16-29 jaar	8
30-39 jaar	4
40-49 jaar	12
50-64	33
65+	43
Onbekend	2
Totaal	100

Tabel 43 Respons naar opleidingsniveau

Opleidingsniveau	%
Laag	10
Midden	30
Hoog	56
Onbekend	2
Totaal	100

Stationsstraat 20c
5038 ED Tilburg
+31 (0)13 535 15 35
info@hetpon.nl
www.hetpon.nl

HETPON

Houding en gedrag van Brabanders ten aanzien van de energietransitie

Rapportage eindmeting 2020

HETPON

Houding en gedrag van Brabanders ten aanzien van de energietransitie

Rapportage eindmeting 2020

Susanne Agterbosch, Bo Broers en Loet Verhoeven

Colofon

Het PON heeft dit onderzoek verricht in opdracht van de provincie Noord-Brabant.

Provincie Noord-Brabant

Auteurs

Susanne Agterbosch, Bo Broers en Loet Verhoeven

PON publicatienummer

61305-03

Datum

oktober 2020

© 2020 Het PON

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het PON. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van het PON. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan het PON geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie

www.hetpon.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Samenvatting resultaten	3
3	Algemeen draagvlak	6
4	Houding en gedrag	10
4.1	Energiezuinig leven	11
4.2	Maatregelen voor energiebesparing	12
4.3	Opwekken van duurzame energie	13
5	Toekomstig gedrag	16
5.1	Actiebereidheid	16
5.2	Investeringsbereidheid	17
5.3	Elektrisch rijden	20
5.4	Wie moet er maatregelen nemen?	21
6	Achtergrond onderzoek en respons	23
6.1	Werving en respons	23
6.2	Significante verschillen naar achtergrondkenmerken	23

1 Inleiding

Achtergrond en doelstelling

Dit onderzoek dient als laatste meting in de monitor van het maatschappelijk draagvlak voor de energietransitie in de provincie Noord-Brabant. Deze monitor is gestart in 2016 ten tijde van het uitvoeringsprogramma Energie 2016-2019. De overkoepelende doelstelling was inzicht te krijgen in het draagvlak onder Brabanders voor de toepassing van verschillende opties voor energiebesparing en duurzame energie, zoals destijds uitgewerkt binnen het uitvoeringsprogramma Energie. In 2019 heeft de provincie een nieuw uitvoeringsprogramma opgesteld - het Uitvoeringsprogramma 'Energie verbindt 2020-2023' - waarin opnieuw draagvlak en draagkracht bij Brabantse burgers als essentiële voorwaarden voor de energietransitie zijn benoemd.

De overkoepelende doelstelling is vertaald in drie subdoelen:

- 1 Inzicht krijgen in **de houding** van Brabantse burgers ten aanzien van specifieke opties voor energiebesparing en duurzame energie.
- 2 Inzicht krijgen in **het gedrag** van Brabantse burgers ten aanzien van specifieke opties voor energiebesparing en duurzame energie.
- 3 Inzicht krijgen in de vraag bij **welke groepen** Brabantse burgers meer of juist minder draagvlak bestaat voor verschillende opties voor energiebesparing en duurzame energie.

Inzicht in de vraag bij welke groepen Brabantse burgers meer of juist minder draagvlak voor verschillende opties voor energiebesparing en duurzame energie bestaat, hebben we uitgewerkt door te kijken naar verschillen in opleidingsniveau. De aandacht voor maatschappelijke verschillen en scheidslijnen is de afgelopen jaren flink toegenomen. En met name opleidingsniveau blijkt een belangrijke differentiërende factor¹. Naast het gegeven dat lageropgeleiden een lager gemiddeld inkomen en vaker een onzeker arbeidscontract hebben en in slechtere woningen wonen, doen lageropgeleiden minder vaak mee in de samenleving². Opleidingsniveau lijkt niet alleen bepalend voor hoe je leven eruit ziet, maar ook voor de wijze waarop je de samenleving ervaart³. In dit onderzoek zijn we nagegaan of dit ook voor Brabanders geldt als het gaat om houding, gedrag en (investerings)bereidheid rondom energiebesparing en duurzame energie.

¹ Boelhouwer, J., Gijsberts, M. & Vrooman, C. (red.) (2014) *Verskil in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

² Ridder, J. den, Campen, C. van, Josten, E. & Boelhouwer, J. (2020) *De sociale staat van Nederland 2020 op hoofdlijnen. Kwaliteit van leven in onzekere tijden*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau: pp. 20-21.

³ Dekker, P., Tiemeijer, W. en M. Bovens (2016) *Het zijn de academici: opleiding als sociale en politiek-culturele scheidslijn*. Bronner, A.E. *Ontwikkelingen in het marktonderzoek: Jaarboek MarktOnderzoekAssociatie*, dl. 41. Haarlem: SpaarenHout, 2016.

Opzet onderzoek

De 0-meting van de monitor is uitgevoerd in 2016 en de 1-meting in 2018. Deze eindmeting is uitgevoerd in 2020. De metingen zijn uitgevoerd met een vragenlijst, die in 2016 is vormgegeven. Deze vragenlijst is bij de 0- en 1-meting uitgezet onder de Brabantse leden van het Brabantpanel. Bij de eindmeting is de vragenlijst aanvullend uitgezet onder jonge en laag opgeleide Brabantse panelleden van PanelClix. De resultaten zijn bij alle metingen gecorrigeerd voor de achtergrondkenmerken leeftijd, geslacht en opleidingsniveau. Daarmee zijn de resultaten bij alle drie de metingen voor wat betreft deze achtergrondkenmerken representatief voor Brabant en kunnen betrouwbare uitspraken worden gedaan over de gehele provincie.

2 Samenvatting resultaten

Algemeen draagvlak – houding

Brabanders hechten net als in 2016 en 2018 veel waarde aan de betrouwbaarheid, betaalbaarheid en veiligheid van de energievoorziening: rond de 90% van de Brabanders vindt deze aspecten (zeer) belangrijk. Duurzaamheidsaspecten komen naar voren op het moment dat aan respondenten gevraagd wordt om verschillende aspecten – die zij als belangrijk hebben aangemerkt – in volgorde van belangrijkheid te zetten. De beschikbaarheid en betaalbaarheid staan dan op één en twee, en het voorkomen van schade aan natuur, milieu en klimaat staat op drie.

Als we kijken naar het hoe het beeld van de Brabanders over energie en klimaatverandering is verschoven de afgelopen jaren, dan kunnen we concluderen dat de verschillen beperkt zijn. In algemene zin vindt een ruime meerderheid (2020, 72%) van de Brabanders klimaatverandering een groot probleem. Men onderschrijft ook dat de uitstoot van CO₂ door het gebruik van fossiele brandstoffen slecht is voor het milieu (2020, 73%). Inzetten op het verduurzamen van de energievoorziening wordt dan ook door 71% (2020) van Brabanders als zinvol en nuttig aangemerkt. Daarbij wordt het beperken van negatieve lokale effecten belangrijk gevonden: het merendeel van de Brabanders vindt het belangrijk dat de opwekking van energie geen hinder oplevert voor omwonenden (2020, 74% vindt dit (zeer) belangrijk) en dat er zo min mogelijk aan het landschap verandert als gevolg van energieopwekking (2020, 67% vindt dit (zeer) belangrijk).

In algemene zin is het draagvlak dus hoog, maar we zien wel verschillen naar opleidingsniveau: Brabanders met een lage opleiding vinden klimaatverandering minder vaak een groot probleem dan Brabanders met een hoge opleiding (2020, 64% tegenover 84%). Ook zijn Brabanders met een lage opleiding het minder vaak oneens met de stelling ‘het stimuleren van duurzame energie is nutteloos’ (2020, 57% tegenover 89% van de hogeropgeleiden).

Het aandeel Brabanders dat aangeeft weinig kennis te hebben over het onderwerp duurzame energie is 36%. Net als in 2016 en 2018 geeft zo’n 40% van de Brabanders aan hier graag meer over te willen weten.

Energiebronnen – houding

Kijken we naar de voorkeur van Brabanders voor het gebruik van bepaalde typen energiebronnen, dan zien we dat, net als in 2016 en 2018, de voorkeur uitgaat naar het gebruik van zonne-energie (2020, 78%) en windenergie (2020, 67%). Opvallend is dat het aandeel Brabanders dat de voorkeur geeft aan aardgas en kernenergie ten opzichte van de eerdere metingen is gestegen: in 2020 heeft 23% een voorkeur voor aardgas, 15% voor kernenergie. Het aandeel mensen dat de voorkeur geeft aan biomassa is gedaald ten opzichte van de voorgaande metingen en ligt nu op 10%.

Energiezuinig leven – houding en gedrag

Heel veel Brabanders passen al (laagdrempelige) mogelijkheden voor energiezuinig leven toe. Zo zet 88% (2020) van de Brabanders de verwarming een paar graden lager als ze niet thuis zijn en doet 93% (2020) het licht uit als zij een ruimte verlaten. Het aandeel mensen dat bereid is in te leveren op comfort ligt duidelijk lager (verwarming op 19 graden en een warme trui aan: 54% doet dit en 17% is bereid om dit te gaan doen).

Energiebesparende maatregelen – houding en gedrag

Ook hebben al veel Brabanders maatregelen voor energiebesparing toegepast: 79% van de Brabanders heeft dubbel glas en 82% heeft minimaal de helft van zijn/ haar lampen vervangen door spaarlampen of ledverlichting. Isolatie van dak of vloer is minder vaak toegepast (54% heeft dit al, 19% is bereid om dit te gaan doen). Ook isolatie van de spouwmuur is minder vaak toegepast (52% heeft dit al, 18% is bereid om dit te gaan doen). In zijn algemeenheid blijkt dat besparingsmaatregelen, die een investering vergen, minder vaak door huurders worden toegepast dan door mensen met een koopwoning.

Opwekking van duurzame energie – houding en gedrag

Het aandeel Brabanders dat maatregelen heeft genomen om zelf duurzame energie op te wekken is gestegen ten opzichte van 2016 en 2018. Het aandeel Brabanders dat aangeeft zonnepanelen te hebben geplaatst is 27% (was 12% in 2016). Nog steeds hebben weinig Brabanders zonneboilers (2020, 6%) en/of een warmtepomp (2020, 6%). Ongeveer een kwart van de Brabanders (2020, 26%) geeft aan de bereidheid te hebben om een warmtepomp te plaatsen.

Investeringsbereidheid – houding en gedrag

Het beeld van de investeringen die Brabanders hebben gedaan om duurzaamheidsmaatregelen toe te passen komt grotendeels overeen met het beeld in 2016 en 2018: 46% heeft minder dan € 5.000,- geïnvesteerd. 21% heeft meer dan € 5.000,- geïnvesteerd. De grootste groep respondenten geeft aan niet (meer) te weten hoeveel zij geïnvesteerd hebben om de maatregelen toe te passen (2020, 32%).

Wanneer we kijken naar de bereidheid om te investeren, dan zien we, net als in 2016 en 2018, een behoorlijke variatie in de hoogte van de investering die men bereid is te doen met het oog op energiebesparing of duurzame energie rondom de eigen woning. 27% van de respondenten is bereid om een kleine investering te doen van € 0,- tot € 1.000,-. 8% van de Brabanders zegt bereid te zijn om een investering te doen van € 1.500,- tot € 5.000,-. En 11% is bereid tussen de € 5.000,- en € 10.000,- te investeren. De bereidheid om meer dan € 10.000,- te investeren is zeer gering, slechts 4% van de Brabanders is hiertoe bereid. Twee derde van de respondenten (2020, 67%) wil de investering binnen 10 jaar terugverdienen. 30% wil dit zelfs binnen 5 jaar.

Net als in 2016 en 2018 is iets minder dan de helft van de Brabanders bereid om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie (2020, 43%).

Actiebereidheid – houding en gedrag

In zijn algemeenheid zien we dat 46% (2020) van de Brabanders niet bereid is om direct een bijdrage te leveren en ook 42% (2020) het geld niet (over) heeft om te investeren in energiebesparing of duurzame energie. Ook zien we een geringe bereidheid tot het lenen van geld om maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te passen (9%). Op al deze punten zijn er verschillen naar opleidingsniveau: zo geeft meer dan de helft (2020, 56%) van de respondenten met een laag opleidingsniveau aan niet bereid te zijn om zelf direct een bijdrage te leveren (tegenover 34% van de Brabanders met een hoge opleiding). En heeft 57% (2020) van de mensen met een lagere opleiding het geld niet (over) om te investeren in energiebesparing of duurzame energie (tegenover 19% van de Brabanders met een hoge opleiding). Als we kijken naar de bereidheid om met eigen geld te investeren zien we eenzelfde patroon: 24% van de Brabanders met een lagere opleiding geeft aan bereid te zijn om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie, tegenover 72% van de mensen met een hoge opleiding.

In 2020 zegt 8% van de respondenten al deel te nemen aan een energiecoöperatie of windcollectief. De bereidheid om (in de toekomst) deel te nemen aan een energiecoöperatie of windcollectief is 26% (2020). De bereidheid van Brabanders om met straat- en/of buurtgenoten duurzame energie op te wekken is ten opzichte van 2016 en 2018 nagenoeg gelijk gebleven (2020, 33%). Daarmee lijkt het buurtgericht werken nog steeds potentie te hebben. Wel moet rekening gehouden worden met het gegeven dat hoog opgeleide Brabanders vaker (2020, 41%) bereid zijn om samen met straat- en/of buurtgenoten duurzame energie op te wekken dan Brabanders met een lage opleiding (2020, 26%). Ook moet rekening gehouden worden met het gegeven dat slechts 6% van de respondenten bereid is om zelf het initiatief te nemen voor een evenement rond dit thema.

We kunnen hieruit concluderen dat bijna de helft van de Brabanders niet zonder meer mee kan en/of wil doen aan verduurzaming van de energievoorziening. En dat binnen deze groep mensen met een lage opleiding oververtegenwoordigd zijn.

Stimuleringsmaatregelen

Nog steeds vinden de meeste Brabanders (2020, 53%) dat de provincie in eerste plaats maatregelen moet nemen om te zorgen dat de energie in Brabant duurzaam wordt opgewekt. De Rijksoverheid (2020, 41%) en gemeenten (2020, 44%) worden iets minder vaak genoemd.

Maar wat kan de provincie dan doen op het gebied van duurzame energie? Meefinancieren staat nog steeds bovenaan, maar wordt in 2020 wel iets minder vaak genoemd dan in 2016 (2020, 54% tegenover 59% in 2016). Ook stimuleren (2020, 44%) en informeren (2020, 41%) worden nu minder vaak genoemd dan in 2016. Brabanders geven vaker dan in 2016 aan dat de provincie kan ondersteunen (36% tegenover 29% in 2016). Onder de ‘anders, namelijk’ categorie wordt nog genoemd ‘eerlijke informatie geven’.

3 Algemeen draagvlak

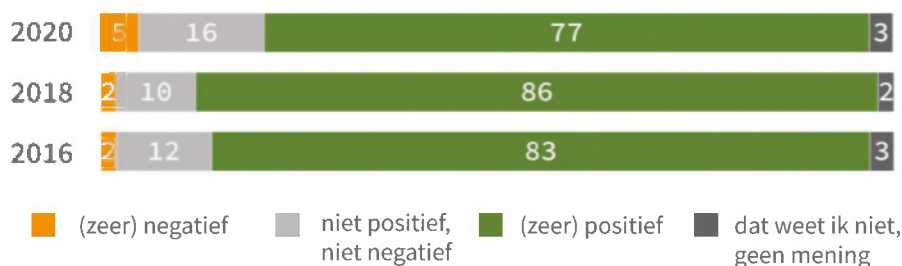
In dit hoofdstuk presenteren we de resultaten met betrekking tot het algemeen draagvlak voor duurzame energie onder Brabanders.

Tabel 1 In welke mate vindt u onderstaande thema's belangrijk? (%)
- N=1.277

	Niet belangrijk	Een beetje belangrijk	Belangrijk	Heel belangrijk	Dat weet ik niet
Opvang en integratie van vluchtelingen	22	31	33	12	3
Gezondheids- en ouderenzorg	0	3	30	65	1
Sociale zekerheid	0	4	43	51	2
Inkomen en economie	0	5	46	47	2
Mobiliteit, verkeer en vervoer	1	15	57	25	1
Natuur, milieu en klimaat	2	10	40	46	2
Energievoorziening	1	12	52	33	2
Inrichting van de openbare ruimte	6	29	47	16	2
Criminaliteit en veiligheid	1	5	36	56	2
Ontwikkeling van het landelijk gebied	4	24	50	18	3

Aan de respondenten is gevraagd in welke mate zij verschillende thema's in de samenleving belangrijk vinden. Dit geeft inzicht in het relatieve belang dat Brabanders aan het thema 'energievoorziening' toekennen. Zowel energievoorziening (85%) als natuur, milieu en klimaat (86%) worden door een groot deel van de Brabanders (heel) belangrijk gevonden. Een aantal thema's worden wat minder belangrijk gevonden. Het gaat hier om de opvang en integratie van vluchtelingen, de inrichting van de openbare ruimte en de ontwikkeling van het landelijk gebied. We zien net als in vorige metingen dat de thema's gezondheidszorg en ouderenzorg, sociale zekerheid, criminaliteit en veiligheid, inkomen en economie door meer dan 90% van de Brabanders als (heel) belangrijk worden aangemerkt.

Figuur 1 Hoe staat u tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant? (%) - N=1.277

We zien dat het thema energievoorziening niet alleen belangrijk wordt gevonden, maar ook dat Brabanders positief staan tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant: 77% van de respondenten is (zeer) positief. In 2016 stond 83% hier (zeer) positief tegenover. In de toelichting wordt aangegeven dat duurzame energie beter is voor het milieu en dat we allemaal moeten bijdragen om klimaatverandering tegen te gaan. Daarnaast geven respondenten aan dat de fossiele brandstoffen opraken en er dus noodzaak is om duurzaam energie op te wekken.

Een kleine minderheid van de respondenten staat negatief tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant. Het aantal respondenten dat (zeer) negatief staat tegenover het stimuleren van duurzame energie in Brabant is 5%. In 2016 en 2018 was dit 2%. In de toelichting geven enkele respondenten aan dat zij twijfels hebben bij hoe duurzaam duurzame energie echt is. Zo worden door diverse respondenten vraagtekens gezet bij de duurzaamheid van biomassa. Daarnaast geven enkele respondenten aan dat duurzame energie niet te betalen is en dat deze bronnen zonder subsidie niet rendabel zijn.

Tabel 2 In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?
(%) - N=1.275

	(Helemaal) eens	Niet eens/ niet oneens	(Helemaal) oneens	Nvt/dat weet ik niet
Klimaatverandering is een groot probleem	72	18	7	2
De uitstoot van CO2 door het gebruik van steenkool, aardolie en aardgas is slecht voor natuur en milieu	73	18	5	4
Ik vind de aandacht voor klimaatverandering sterk overdreven	20	24	54	2
Het stimuleren van duurzame energie is nutteloos	9	18	71	3
Het stimuleren van energiebesparing is nutteloos	7	15	75	3
Het maakt mij niet uit dat mijn energie uit Rusland komt	30	29	33	8
Het is goed dat mijn woonwijk binnen 10 jaar aardgasvrij wordt gemaakt	35	31	23	11

Net als in 2016 en 2018 vindt een ruime meerderheid van de Brabanders klimaatverandering een groot probleem (2020, 72%). Men onderschrijft ook dat de uitstoot van CO2 door het gebruik van fossiele brandstoffen slecht is voor het milieu (2020, 73%). In beide gevallen waren deze percentages hoger in 2016 en 2018. Het stimuleren van duurzame energie en van energiebesparing wordt door weinig Brabanders nutteloos gevonden (resp. 9% en 7%). Het aandeel Brabanders dat het stimuleren van duurzame energie niet nutteloos vindt is 71%. In 2018 was dit 81%. Met het oog op de inzet om Nederland aardgasvrij te maken, zien we dat er bij een derde van de Brabanders al draagvlak is. 31% vindt het goed dat hun woonwijk binnen 10 jaar aardgasvrij wordt gemaakt.

Als we kijken naar het hoe het beeld van de Brabanders over energie en klimaatverandering is verschoven de afgelopen jaren, dan kunnen we concluderen dat de verschillen beperkt zijn. Het draagvlak lijkt iets af te nemen, maar is nog steeds hoog. Wel zien we verschillen naar opleidingsniveau: Brabanders met een lage opleiding vinden klimaatverandering minder vaak een groot probleem dan Brabanders met een hoge opleiding (64% tegenover 84%). Ook vinden Brabanders met een lage opleiding het stimuleren van duurzame energie vaker nutteloos (11% tegenover 4% van de hogeropgeleiden).

Tabel 3 Klimaatverandering is een groot probleem – uitgesplitst naar opleidingsniveau (%)

	(Helemaal) eens	Niet eens/ niet oneens	(Helemaal) oneens	Nvt/dat weet ik niet
Laag	64*	21*	9	6*
Midden	72	21	6	1*
Hoog	84*	9*	7	0*

Tabel 4 Het stimuleren van duurzame energie is nutteloos – uitgesplitst naar opleidingsniveau (%)

	(Helemaal) eens	Niet eens/ niet oneens	(Helemaal) oneens	Nvt/dat weet ik niet
Laag	11	26*	57*	6*
Midden	9	17	71	2*
Hoog	4*	6*	89*	1*

Tabel 5 Hoeveel procent van het totale energieverbruik in Brabant wordt nu opgewekt met duurzame bronnen? (%)

	2016	2018	2020
	N=936	N=820	N=1.275
0-10%	26	20	13
10-25%	24	25	22
25-50%	7	8	10
50-75%	1	1	2
75-100%	0	0	1
Dat weet ik niet	42	46	52

De inschatting van Brabanders van het totale energieverbruik dat opgewekt wordt door duurzame bronnen is enigszins verschoven en opzichte van 2016 en 2018: 13% van de Brabanders denkt dat 0-10% van het totale energieverbruik in Brabant wordt opgewekt met duurzame bronnen (in werkelijkheid is dit 7,2%). In 2016 dacht 26% van de Brabanders nog dat dat het geval was. 22% van de Brabanders denkt dat het aandeel duurzame energie 10-25% is. Meer dan de helft (52%) van de respondenten geeft aan niet te weten hoeveel procent van het totale energieverbruik in Brabant op dit moment wordt opgewekt met duurzame energiebronnen.

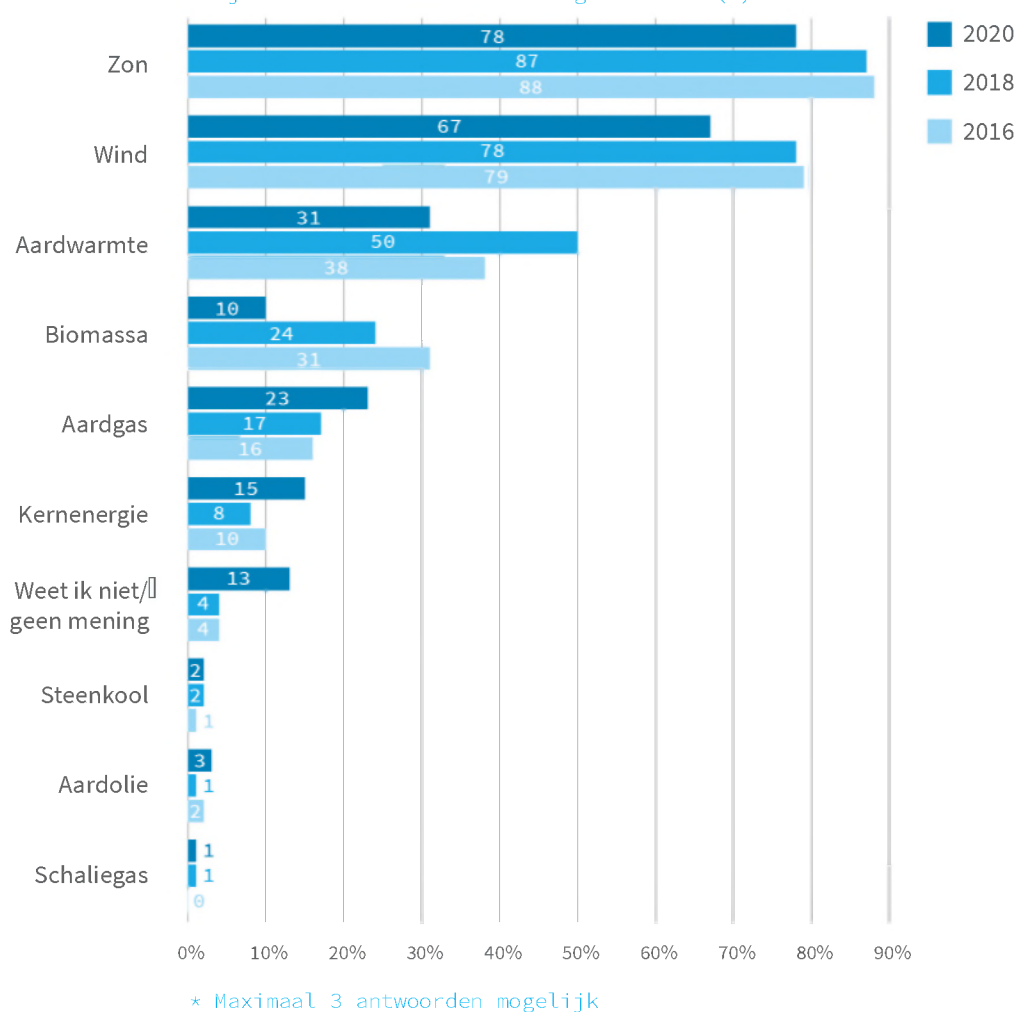
Tabel 6 Interesse in het onderwerp duurzame energie (%) – N=1.258

	(Helemaal) eens	Niet eens/ niet oneens	(Helemaal) oneens	Nvt/dat weet ik niet
Ik ben geïnteresseerd in het onderwerp duurzame energie	57	26	12	5
Ik heb weinig kennis over het onderwerp duurzame energie	36	36	24	4
Ik zou graag meer willen weten over duurzame energie	40	38	17	5

Een meerderheid van de Brabanders is geïnteresseerd in het onderwerp duurzame energie (57%)(in 2018: 65%). 36% van de respondenten geeft aan weinig kennis te hebben over het onderwerp duurzame energie. Dit komt overeen met het beeld dat uit tabel 3 naar komt: 52% van de Brabanders zegt niet te weten hoeveel procent van het totale energie gebruik wordt opgewekt met duurzame bronnen.

40% van de respondenten geeft aan graag meer te willen weten over duurzame energie (17% niet). Dit percentage is nauwelijks veranderd de laatste jaren.

Figuur 2 Welke van de onderstaande energiebronnen hebben uw voorkeur om de komend jaren in Brabant te worden gebruikt?* (%) – N=1.274

Kijken we naar de voorkeur van Brabanders voor het gebruik van bepaalde typen energiebronnen, dan zien we dat de voorkeur opnieuw uitgaat naar het gebruik van zonne-energie en windenergie. In 2016 en 2018 was dit ook al het geval, maar toen gaven nog meer mensen aan hier de voorkeur aan te geven. Ook gaven toen meer Brabanders aan een voorkeur te hebben voor biomassa. Opvallend is dat het aandeel Brabanders dat voorkeur heeft voor aardgas (23%) en kernenergie (15%) hoger is dan het in 2016 was. Steenkool, aardolie en schaliegas hebben, net als in 2016, het minst de voorkeur.

4 Houding en gedrag

In dit hoofdstuk gaan we in op de houding van Brabanders ten aanzien van (duurzaam) energieverbruik en het gedrag dat zij zelf vertonen.

Tabel 7 Als u kijkt naar uw energieverbruik, wat vindt u dan belangrijk?
(%) – N=1.266

%	Niet belangrijk	Een beetje belangrijk	Belangrijk	Zeer belangrijk
Dat de energie die ik gebruik altijd beschikbaar is	2	10	60	29
Dat de energie die ik gebruik geen schade veroorzaakt aan natuur, milieu en klimaat	3	24	53	20
Dat de energie die ik gebruik betaalbaar is	1	7	54	37
Dat ik zelf de energie opwek, die ik gebruik	23	36	30	11
Dat de opwekking van de energie, die ik gebruik, geen hinder oplevert voor omwonenden	5	21	55	19
Dat er zo min mogelijk aan het landschap verandert op plekken waar energie wordt opgewekt	6	27	46	21
Dat de energie die ik gebruik wordt opgewekt met duurzame bronnen, zoals wind, zon en biomassa	7	22	50	21
Dat de opwekking van de energie die ik gebruik veilig is	2	9	52	37
Dat mijn energiegebruik goed is voor de werkgelegenheid in Brabant	9	31	47	12
Dat de energie die ik gebruik in mijn eigen directe omgeving wordt opgewekt	29	35	30	7

Er wordt, net zoals in 2016 en in 2018, veel waarde gehecht aan de betrouwbaarheid van de energievoorziening: 89% van de Brabanders vindt het (zeer) belangrijk dat energie altijd beschikbaar is. Ook moet energie betaalbaar blijven (92%) en moet de opwekking van energie veilig zijn (89%). Minder belang wordt toegekend aan het zelf opwekken van de energie (23% van de Brabanders vindt dit niet belangrijk en 36% een beetje) en aan het gegeven dat energie in de directe omgeving wordt opgewekt (29% vindt dit niet belangrijk en 35% een beetje). Het merendeel van de Brabanders vindt het belangrijk dat de opwekking van energie geen hinder oplevert voor omwonenden (74% vindt dit (zeer) belangrijk) en dat er zo min mogelijk aan het landschap verandert als gevolg van energieopwekking (67% vindt dit belangrijk tot zeer belangrijk).

Tabel 8 Top 3 belangrijkste aspecten

Nummer	
1	Dat de energie die ik gebruik altijd beschikbaar is
2	Dat de energie die ik gebruik betaalbaar is
3	Dat de energie die ik gebruik geen schade veroorzaakt aan natuur, milieu en klimaat

Vervolgens is de respondenten gevraagd om te prioriteren. Van de aspecten die zij in tabel 7 als (zeer) belangrijk hebben aangemerkt, hebben respondenten een top 3 samengesteld: (1) het belangrijkste aspect, (2) het op één na belangrijkste aspect en (3) het op twee na belangrijkste aspect. De beschikbaarheid van energie staat net als in 2016 en 2018 op één. De betaalbaarheid staat op twee en het voorkomen van schade aan natuur, milieu en klimaat staat op drie.

In vergelijking met 2016 is de betaalbaarheid van energie nu hoger geprioriteerd. In 2016 kwamen duurzaamheidsoverwegingen iets duidelijker naar voren.

4.1 Energiezuinig leven

Tabel 9 Welke mogelijkheden om energiezuinig te leven zijn op u van toepassing? (%) – N=1.255

	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet
Ik zet de verwarming een paar graden lager als ik niet thuis ben/in de nacht	88	5	3	1	3
Ik doe het licht uit wanneer ik een ruimte verlaat	93	3	2	1	1
Ik zet de televisie uit in plaats van op stand-by als ik geen televisie kijk	57	20	13	4	6
Ik gebruik energiezuinige huishoudelijke apparaten (met label A+, A++ of A+++)	67	21	3	2	7
Ik zet de verwarming op 19 graden en trek een warme trui aan	54	17	22	2	4
Ik verkies bewust de fiets en/of OV als vervoermiddel boven de auto	48	13	28	2	9
Ik kies bewust voor een energiezuinige of elektrische auto	12	28	29	7	24
Ik kies voor een deelauto	4	7	54	9	26

Nog steeds zien we dat Brabanders sommige (laagdrempelige) mogelijkheden van energiezuinig leven al veel toepassen. Zo zet 88% van de Brabanders de verwarming een paar graden lager als men niet thuis is. In 2016 was dit echter nog 96%. Ook het uitdoen van het licht bij het verlaten van een ruimte (93%) wordt door veel Brabanders gedaan. Net als in 2016 en 2018 is het aandeel mensen dat bereid is in te leveren op comfort wat lager (verwarming op 19 graden en een warme trui aan: 54% doet dit en 17% is bereid om dit te gaan doen).

Nog maar relatief weinig Brabanders hebben een energiezuinige of elektrische auto (12%) (9%, 2018). Slechts een kleine minderheid (4%) heeft een deelauto. Dit percentage is gelijk gebleven ten opzichte van 2016.

4.2 Maatregelen voor energiebesparing

Tabel 10 Welke maatregelen voor energiebesparing zijn op u van toepassing?
(%) – N=1.254

	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet
Plaatsen van een waterbesparende douchekop	57	26	7	5	4
Minimaal de helft van mijn lampen zijn spaarlampen/ led-verlichting	82	10	2	2	3
Isolatie van mijn dak of vloer of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	54	19	7	4	16
Isolatie van mijn spouwmuur of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	52	18	8	5	17
Plaatsen van dubbel glas of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	79	10	3	1	8
Plaatsen van een HR ketel of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	66	12	3	3	15

Het aantal Brabanders dat aangeeft maatregelen te hebben getroffen om energie te besparen is - in combinatie met het aantal Brabanders dat de bereidheid heeft om dit te gaan doen - hoog. En grotendeels vergelijkbaar met de cijfers uit 2016 en 2018. Bij het merendeel van de stellingen heeft wel een lichte verschuiving plaatsgevonden van mensen die 'doe ik al' hebben aangegeven naar mensen die 'bereid om dit te gaan doen' aangeven. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat er wordt gevraagd naar wat men op dit moment doet. Het plaatsen van een waterbesparende douchekop is een eenmalige actie. Als een respondent die in 2016 of 2018 zou plaatsen dan doet deze persoon dat niet opnieuw in 2020.

Veel Brabanders hebben maatregelen voor energiebesparing toegepast: 79% van de Brabanders heeft dubbel glas en 82% heeft minimaal de helft van zijn/ haar lampen vervangen door spaarlampen of ledverlichting. Isolatie van dak of vloer wordt iets minder vaak toegepast (54% heeft dit al, 19% is bereid om dit te gaan doen). Ook isolatie van de spouwmuur wordt iets minder vaak toegepast (52% heeft dit al, 18% is bereid om dit te gaan doen).

Tabel 11 Welke maatregelen voor energiebesparing zijn op u van toepassing?
(%) - naar type woning

	Type woning	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet
Plaatsen van een waterbesparende douchekop	huur	53	27	6	9	5
	koop	60	25	8	3	3
Minimaal de helft van mijn lampen zijn spaarlampen/ led-verlichting	huur	80	11	3	2	5
	koop	84	10	2	2	3
Isolatie van mijn dak of vloer of de eigenaar/ verhuurder vragen dit te doen	huur	40	20	9	7	24
	koop	61	18	6	3	12
Isolatie van mijn spouwmuur of de eigenaar/ verhuurder vragen dit te doen	huur	40	22	8	8	23
	koop	58	16	8	3	15
Plaatsen van dubbel glas of de eigenaar/ verhuurder vragen dit te doen	huur	68	13	5	1	13
	koop	84	8	2	1	6
Plaatsen van een HR ketel of de eigenaar/ verhuurder vragen dit te doen	huur	50	15	6	5	25
	koop	74	10	2	2	11

Uit tabel 11 komt, net als in 2016 en in 2018, naar voren dat energiebesparende maatregelen die een investering vergen minder vaak door huurders worden uitgevoerd dan door woningeigenaren. Ook de bereidheid onder huurders om de eigenaar/ verhuurder te vragen maatregelen te nemen is lager dan de bereidheid onder kopers om dit (zelf) te gaan doen.

4.3 Opwekken van duurzame energie

Tabel 12 Welke maatregelen voor het opwekken van duurzame energie zijn op u van toepassing? (%) - N=1.253

%	Doe ik al	Bereid om dit te gaan doen	Niet bereid om dit te gaan doen	Ben er niet mee bekend	Nvt/dat weet ik niet
Afnemen van groene elektriciteit (wind, zon, waterkracht, biomassa) van mijn energieleverancier	56	20	7	5	13
Afnemen van groen gas (gas uit biomassa) van mijn energieleverancier	31	25	10	10	24
Plaatsen van zonnepanelen of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	27	33	17	5	18
Plaatsen van een zonneboiler (levert warm water op) of de eigenaar/verhuurder vragen dit te doen	6	32	23	14	25
Plaatsen van een warmtepomp of de eigenaar/ verhuurder vragen dit te doen	6	26	30	12	26
Deelnemen aan een energiecoöperatie/windcollectief	8	26	23	18	25

In tabel 8 constateerden we dat veel Brabanders maatregelen treffen voor energiebesparing. Maatregelen voor het opwekken van duurzame energie worden nog in mindere mate getroffen. Wel is er ten opzichte van 2016 een stijging waarneembaar. Zo nemen nu meer Brabanders groene elektriciteit en groen gas af, en worden er vaker zonnepanelen geplaatst. Het plaatsen van zonneboilers en/of warmtepompen komt nog altijd weinig voor. Wel zien we een lichte stijging in het aantal Brabanders dat een warmtepomp geplaatst heeft of de eigenaar/verhuurder heeft gevraagd dit te doen. Ook de bereidheid daartoe is gestegen.

8% van de Brabanders neemt deel aan een energiecoöperatie of windcollectief. En een kwart van de respondenten geeft aan bereid te zijn deel te nemen in een energiecoöperatie. In 2016 was deze bereidheid echter nog 33%. Daarnaast geeft eveneens een kwart van de respondenten aan 'het niet te weten' of 'niet bereid (te zijn) om dit te gaan doen'

Aan de mensen, die hebben aangegeven deel te nemen aan een energiecoöperatie of windcollectief (N=108), is gevraagd kort te omschrijven wat de coöperatie of het collectief doet en waarom men lid is geworden. De meest genoemde activiteiten zijn het geven van voorlichting en het gezamenlijk inkopen van groene energie. Vaak genoemde redenen om lid te worden zijn dat respondenten geen mogelijkheid hebben om zelf duurzame energie op te wekken en dat het hen financieel voordeel oplevert.

Aan de mensen die hebben aangegeven (nog) niet deel te nemen aan een energiecoöperatie of windcollectief, is gevraagd waarom zij hier (nog) niet aan deelnemen. De meest genoemde redenen zijn dat respondenten hier niet mee bekend zijn, geen initiatieven in de buurt hebben, zelf zonnepanelen hebben geplaatst of de middelen niet hebben om in te investeren. 31% van hen gaf aan het niet te weten. In 2016 was dit 20%.

Aan de mensen die hebben aangegeven één of meerdere maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te passen (N=1.164), is gevraagd kort te omschrijven wat voor hen de belangrijkste reden is geweest om dit te gaan doen. Energiebesparing en kostenbesparing zijn de meest genoemde argumenten, naast dat het goed is voor het milieu.

Aan dezelfde selectie van respondenten is gevraagd hoeveel zij geïnvesteerd hebben om maatregelen toe te passen.

Tabel 13 Hoeveel heeft u geïnvesteerd om deze maatregelen toe te passen? (%)

	2020	2018	2016
	N=1.201	N=805	N=881
Niets	14	9	9
< € 500	11	12	12
€ 500 - € 1.000	8	6	8
€ 1.000 - € 5.000	14	16	13
€ 5.000 - € 10.000	13	10	11
€ 10.000 - € 25.000	6	6	7
> € 25.000	2	2	2
Dat weet ik niet (meer)	32	39	38

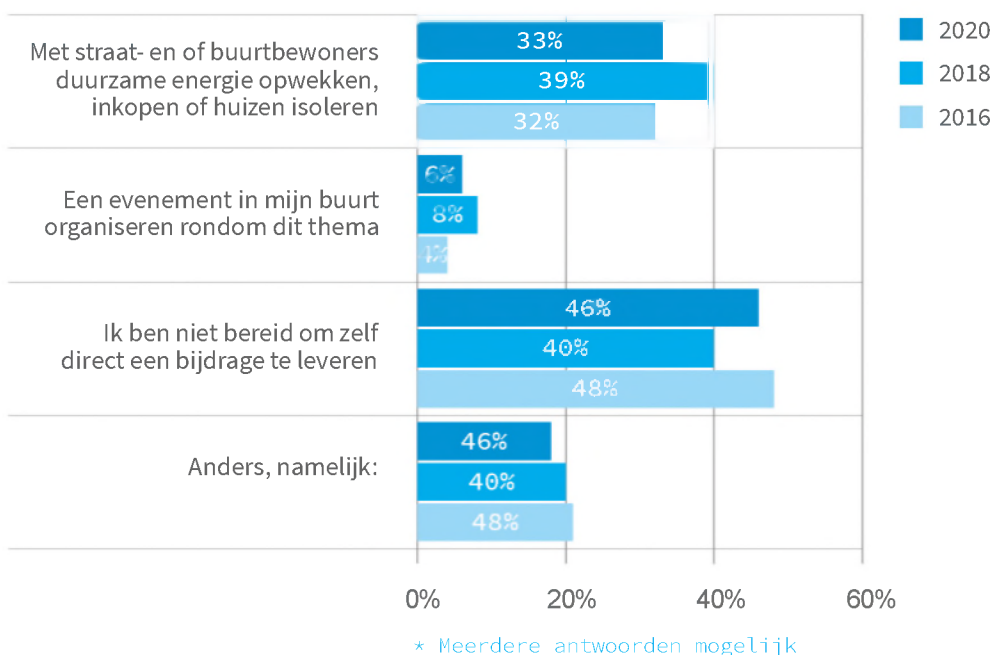
Het beeld van de investeringen die Brabanders hebben gedaan om duurzaamheidsmaatregelen toe te passen komt grotendeels overeen met het beeld in 2016 en 2018: 46% heeft minder dan € 5.000,- geïnvesteerd. 21% heeft meer dan € 5.000,- geïnvesteerd. De grootste groep respondenten geeft aan niet (meer) te weten hoeveel zij geïnvesteerd hebben om de maatregelen toe te passen (2020, 32%).

5 Toekomstig gedrag

In dit hoofdstuk kijken we naar hetgeen Brabanders zeggen over hun toekomstige gedrag met betrekking tot energiebesparing en het opwekken van duurzame energie.

5.1 Actiebereidheid

Figuur 3 Op welke manieren bent u bereid (nu of in de toekomst) een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant?* (%) - N=1.249

46% van de Brabanders is niet bereid om zelf direct een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant. 33% van de Brabanders geeft aan met straat- en/of buurtbewoners duurzame energie op te willen wekken, in te kopen of huizen te isoleren. In 2018 was dit nog 39%. Het buurtgericht werken lijkt nog steeds potentie te hebben. Wel moet daarbij rekening gehouden worden met het gegeven dat slechts 6% van de respondenten bereid is om zelf het initiatief te nemen voor een evenement rond dit thema.

Het valt op dat de mate van actiebereidheid correleert met het opleidingsniveau van mensen. Hoog opgeleide Brabanders zijn het meest actiebereid: zij geven vaker aan met straat- en/of buurtbewoners duurzame energie op te willen wekken en geven het minst vaak aan niet bereid te zijn om zelf direct een bijdrage te leveren. Van de respondenten met een laag opleidingsniveau geeft meer dan helft (56%) aan niet bereid te zijn om zelf direct een bijdrage te leveren.

Tabel 14 Op welke manieren bent u bereid (nu of in de toekomst) een bijdrage te leveren aan het verduurzamen van de energievoorziening in Brabant? (%) – uitgesplitst naar opleidingsniveau

	Laag	Midden	Hoog
	N=278	N=471	N=479
Met straat- en of buurtbewoners duurzame energie opwekken, inkopen of huizen isoleren	26*	35	41*
Een evenement in mijn buurt organiseren rondom dit thema	6	6	7
Ik ben niet bereid om zelf direct een bijdrage te leveren	56*	45	34*

5.2 Investeringsbereidheid

Tabel 15 Welke van onderstaande stellingen zijn op u van toepassing?* (%)

	2020	2018	2016
	N=1.248	N=820	N=884
Ik ben bereid om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie	43	48	47
Ik ben bereid om het geld te lenen om maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te kunnen passen	9	9	6
Voor een lagere energierekening ben ik bereid een toeslag op mijn huur te accepteren	11	12	10
Voor een energierekening van € 0,- ben ik bereid om € 150,- per maand te betalen	16	23	18
Ik heb het geld niet (over) om te investeren in energiebesparing of duurzame energie	42	40	44

* Meerdere antwoorden mogelijk.

43% van de respondenten geeft aan bereid te zijn om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie. 42% geeft aan het geld er niet voor (over) te hebben om erin te investeren. 16% van de Brabanders is bereid om € 150,- per maand te betalen voor een energierekening van € 0,-. In 2018 gaf 23% aan hiertoe bereid te zijn. Het aandeel Brabanders dat bereid is om geld te lenen om maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te passen is 9%. De bereidheid om leningen aan te gaan voor het verduurzamen van de woning is dus gering.

Tabel 16 Welke van onderstaande stellingen zijn op u van toepassing? (%)
- uitgesplitst naar opleidingsniveau

	Laag	Midden	Hoog
	N=277	N=471	N=479
Ik ben bereid om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie	24*	42	72*
Ik ben bereid om het geld te lenen om maatregelen voor energiebesparing of duurzame energie toe te kunnen passen	8	9	12
Voor een lagere energierekening ben ik bereid een toeslag op mijn huur te accepteren	14*	11	8*
Ik heb het geld niet (over) om te investeren in energiebesparing of duurzame energie	57*	43	19*

Ook hier hebben we voor een aantal stellingen gekeken of opleidingsniveau een rol speelt. We zien dat Brabanders met een hoge opleiding veel vaker bereid zijn om met eigen geld te investeren in maatregelen voor energiebesparing en/of duurzame energie (72% tegenover 24% van de mensen met een lage opleiding). En zij geven het minst vaak aan dat zij hier geen geld voor (over) hebben (19% tegenover 57% van de mensen met een lage opleiding).

Concluderend zien we dat gemiddeld 43% van de Brabanders niet bereid is om direct een bijdrage te leveren en ook 42% het geld niet (over) heeft om te investeren in energiebesparing of duurzame energie. Daarbij zien we duidelijke verschillen naar opleidingsniveau. Binnen de groep Brabanders die niet zonder meer mee kan en/of wil doen aan verduurzaming van de energievoorziening zijn mensen met een lage opleiding oververtegenwoordigd.

Tabel 17 Hoeveel bent u bereid om in de nabije toekomst te investeren in energiebesparing of duurzame energie rondom uw woning? (%)

	2020	2018	2016
	N=1.201	N=805	N=877
Niet van toepassing	26	22	19
€ 0 - € 1.000 (bijvoorbeeld spaarlampen, tijdschakelaars, gezamenlijk investeren in zonnepanelen in de buurt of in een windmolenpark)	27	21	26
> € 1.500 - € 5.000 (bijvoorbeeld dakisolatie, HR ketel, spouwmuurisolatie)	8	7	7
> € 5.000 - € 10.000 (bijvoorbeeld zonnepanelen of zonneboiler op eigen dak)	11	12	12
> € 10.000 - € 25.000 (bijvoorbeeld warmtepomp)	2	3	2
> € 25.000 (bijvoorbeeld energieneutrale woning)	2	2	1
Dat weet ik niet	24	27	30

We zien, net als bij de vorige metingen, opnieuw een behoorlijke variatie in de hoogte van de investering die men bereid is te doen met het oog op energiebesparing of duurzame energie rondom de eigen woning. Van de respondenten geeft 27% aan bereid te zijn om een investering te doen tot € 1.000,-, bijvoorbeeld voor het gezamenlijk investeren in zonnepanelen in de buurt. 11% van de respondenten zegt bereid te zijn om een investering te doen van € 5.000,- tot € 10.000,-. 24% van de respondenten geeft aan het niet te weten,

dit percentage is een stuk lager dan in 2016. Slechts 4% van de respondenten is bereid een investering te doen van € 10.000,- of meer.

De resultaten in tabel 15 (bereidheid tot investeren) zijn redelijk in overeenstemming met de resultaten in figuur 3 (huidig investeringsgedrag).

Tabel 18 Hoeveel bent u bereid om in de nabije toekomst te investeren in energiebesparing of duurzame energie rondom uw woning? (%) – uitgesplitst naar opleidingsniveau

	Laag	Midden	Hoog
€ 0 - € 1.000 (bijvoorbeeld spaarlampen, tijdschakelaars, gezamenlijk investeren in zonnepanelen in de buurt of in een windmolenpark)	44*	41*	26*
> € 1.500 - € 5.000 (bijvoorbeeld dakisolatie, HR ketel, spouwmuurisolatie)	7	10	13*
> € 5.000 - € 10.000 (bijvoorbeeld zonnepanelen of zonneboiler op eigen dak)	15	13	18
> € 10.000 - € 25.000 (bijvoorbeeld warmtepomp)	0*	3	6*
> € 25.000 (bijvoorbeeld energieneutrale woning)	1	2	6*
Dat weet ik niet	33	32	31

Tabel 19 Binnen hoeveel jaar wilt u een investering in energiebesparing of duurzame energie terugverdienen? (%)

	2020	2018	2016
	N=824	N=573	N=612
1-2 jaar (leidingisolatie, spaarlampen, radiatorfolie)	14	10	12
2-5 jaar (HR ketel, muur- of dakisolatie)	16	19	23
5-10 jaar (zonnepanelen)	37	38	32
10-15 jaar (enkel glas vervangen, warmtepomp)	4	4	3
15 jaar of meer (energie neutrale woning)	5	4	2
Maakt mij niet uit; ik investeer vanuit een andere overtuiging	24	25	27

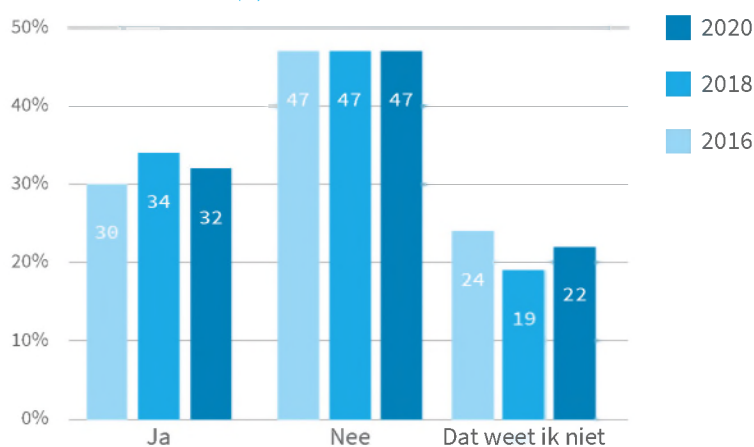
Twee derde van de respondenten (67%) wil een investering binnen 10 jaar terugverdienen. 30% wil dit zelfs binnen 5 jaar. Opvallend is dat 24% van de respondenten aangeeft dat het niet uitmaakt: zij investeren vanuit een andere overtuiging.

Welke voorwaarden zijn voor u van belang om actief te zijn of worden op het gebied van duurzame energie?

Deze open vraag werd aan alle respondenten gesteld. 46% van de respondenten geeft aan het niet te weten. Vaak genoemde voorwaarden om actief te worden zijn betaalbaarheid, kennis/informatie, betrouwbaarheid, tijd en regelgeving.

5.3 Elektrisch rijden

Figuur 4 Gelooft u dat binnen nu en 10 jaar elektrisch rijden de standaard wordt? (%) – N=1.248

32% van de Brabanders gelooft dat binnen nu en 10 jaar elektrisch rijden de standaard wordt. Iets minder dan de helft van de Brabanders (47%) gelooft daar niet in.

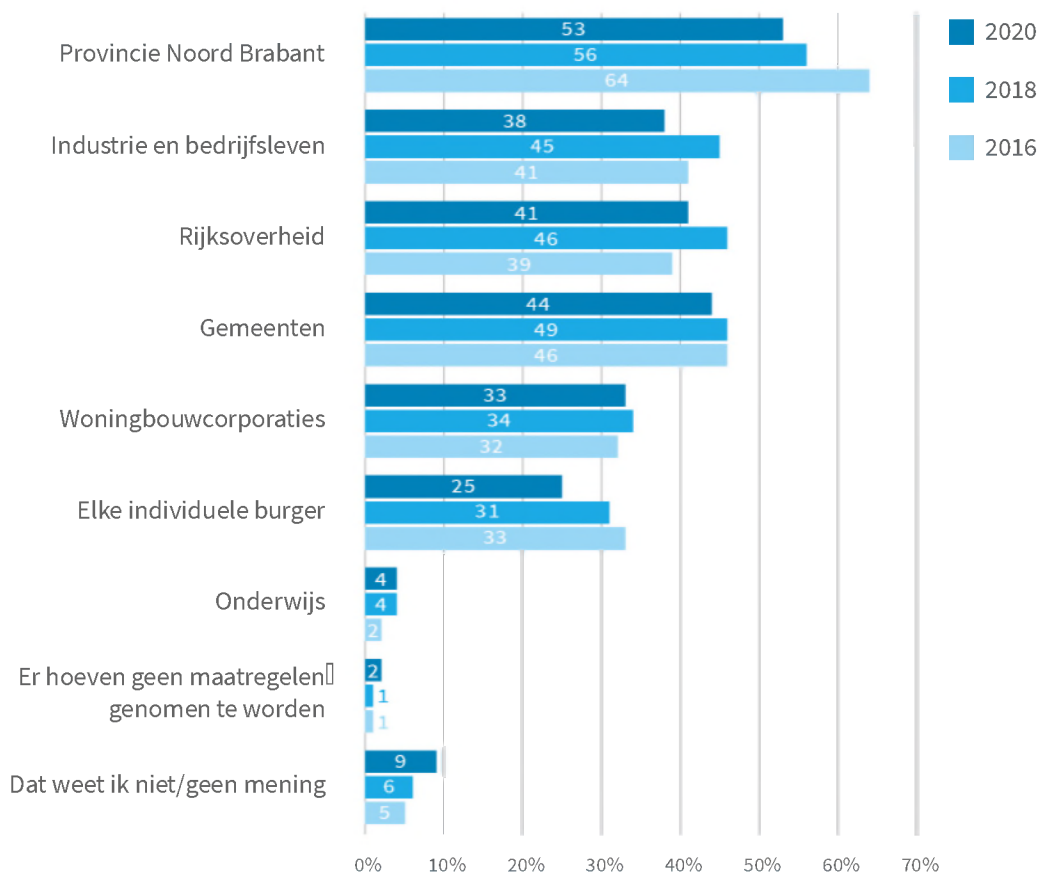
Tabel 20 Wat zijn voor u belangrijke voorwaarden om elektrisch te gaan rijden? (%) – N=1.247

	Zeer belangrijk	Belangrijk	Een beetje belangrijk	Niet belangrijk	Nvt/dat weet ik niet
Aanschafprijs	43	28	10	4	15
Voldoende actieradius	41	29	7	3	20
Voldoende oplaadpunten	50	30	5	2	13
Milieu (schone brandstof, lucht)	38	35	10	3	13
Imago (uitstraling)	8	15	19	42	16
Lage kosten in gebruik (lage brandstofkosten, belastingvoordeel)	34	36	12	4	14
Pionieren (voorop lopen bij ontwikkelingen)	4	11	15	49	20

De belangrijkste voorwaarden voor het elektrisch rijden zijn de aanschafprijs (71%) en dat er voldoende oplaadpunten zijn (80% van de Brabanders vindt dat (zeer) belangrijk). De minst belangrijke voorwaarden zijn het voorop willen lopen bij ontwikkelingen (15% vindt dat (zeer) belangrijk) en imago (23%). De overige punten worden door bijna driekwart van de respondenten als (zeer) belangrijk aangemerkt. De overweging tot het aanschaffen van een elektrische auto beslaat dus nog steeds een variëteit aan randvoorwaarden.

5.4 Wie moet er maatregelen nemen?

Figuur 5 Wie moet er in Noord-Brabant in de eerste plaats maatregelen nemen om te zorgen dat de energie in Brabant duurzaam wordt opgewekt?*(%) – N=1.245

* Maximaal drie antwoorden mogelijk

De meeste Brabanders (53%) vinden dat de provincie in eerste plaats maatregelen moet nemen om te zorgen dat de energie in Brabant duurzaam wordt opgewekt. Dit aantal is wel afgenomen ten opzichte van 2016. Gemeenten (44%), Rijksoverheid (41%) en industrie en bedrijfsleven (38%) worden ook door veel Brabanders genoemd. Een kwart van de Brabanders is van mening dat in de eerste plaats individuele burgers aan zet zijn. Het onderwijs (4%) wordt het minst vaak genoemd. Slechts 2% van de Brabanders vindt dat er geen maatregelen genomen hoeven te worden.

Tabel 21 Wat kan de provincie Noord-Brabant voor u doen op het gebied van duurzame energie? (%)

	2020	2018	2016
	N=1.245	N=820	N=879
Meefinancieren	54	69	59
Stimuleren	44	54	52
Informereren	41	45	48
Initiatief nemen	41	43	47
Ondersteunen	36	39	29
Reguleren	12	13	11
Niets	9	5	6
Anders, namelijk:	2	2	2

Maar wat kan de provincie dan voor de Brabanders doen op het gebied van duurzame energie? Het vaakst wordt genoemd meefinancieren (54%). Ook wordt vaak aangegeven stimuleren (44%), initiatief nemen (41%) en informeren (41%). Het minst vaak wordt genoemd reguleren (12%). 9% vindt dat de provincie niets kan doen. Opvallend is dat in 2020 minder Brabanders aangeven dat de provincie hen kan helpen door mee te financieren en hen te stimuleren. Onder de 'anders, namelijk' categorie wordt nog genoemd 'eerlijke informatie geven'.

6 Achtergrond onderzoek en respons

6.1 Werving en respons

Op 19 mei 2020 hebben we aan 1.542 leden van het Brabantpanel een uitnodiging verstuurd voor deelname aan het onderzoek over duurzame energievoorziening in Brabant. In totaal hebben 781 panelleden de vragenlijst ingevuld (51%). Om de resultaten beter representatief te maken voor Brabant hebben we op 14 september 2020 een aanvullende uitnodiging verstuurd naar jonge en laagopgeleide panelleden van PanelClix. Dit leverde een additionele respons op van 496 respondenten. In totaal hebben dus 1.277 respondenten de vragenlijst ingevuld. De resultaten zijn gecorrigeerd voor de achtergrondkenmerken leeftijd, geslacht en opleidingsniveau omdat de verdeling in de responsgroep niet volledig overeenkomt met de werkelijke verdeling in Brabant (Bron: CBS)⁴. De (gewogen) resultaten zijn voor wat betreft deze achtergrondkenmerken representatief voor Brabant. Alle percentages die in deze rapportage zijn opgenomen, betreffen de gewogen en dus naar leeftijd, geslacht en opleiding gecorrigeerde gegevens.

Door de aanvullende werving via een extern panel wijkt de wervingsmethodiek van de 2-meting af van de eerdere metingen en is toetsen op significante verschillen niet mogelijk. Het is dan niet vast te stellen of een ‘significant verschil’ komt door een daadwerkelijke verschuiving in attitude of gedrag, of doordat de manier van data verzamelen verschilt. De resultaten van dit onderzoek zijn daarom niet getoetst ten opzichte van de vorige twee metingen. Wel zijn alle drie de metingen statistisch gezien representatief voor Brabant en kan er gekeken worden of trends zichtbaar zijn.

6.2 Significante verschillen naar achtergrondkenmerken

Om te onderzoeken of mensen uit verschillende opleidingsgroepen anders antwoorden op de vragen en stellingen, hebben we gebruik gemaakt van de chi-kwadraattoets. Het gemiddelde van de ene groep wordt vergeleken met het gemiddelde van andere groepen. Deze toets beoordeelt of het verschil tussen opleidingsgroepen daadwerkelijk (met 95% betrouwbaarheid) in de populatie bestaat, of dat het verschil berust op de toevallige samenstelling van de responsgroep. Daar waar zich significante en relevante verschillen tussen groepen voordoen, geven we dit aan met een “*” en wordt een beschrijving hiervan opgenomen in de rapportage.

⁴ Voor de weging naar leeftijd zijn de volgende categorieën gehanteerd: 18 tot en met 29 jaar; 30 tot en met 39 jaar; 40 tot en met 54 jaar; 55 tot en met 64 jaar; 65 tot en met 74 jaar en 75 tot en met 85 jaar. De opleidingsniveaus⁴ zijn onderverdeeld in de categorieën ‘laag’, ‘midden’ en ‘hoog’.

Tabel 20 Respons naar geslacht (meting 2020)

Geslacht	n	%
Vrouw	543	43
Man	712	56
Onbekend	22	2
Totaal	1.277	100

Tabel 21 Respons naar leeftijd (meting 2020)

Leeftijd	n	%
16-29 jaar	156	12
30-39 jaar	174	14
40-49 jaar	217	17
50-64	321	25
65+	400	31
Onbekend	9	1
Totaal	1.277	100

Tabel 22 Respons naar opleidingsniveau (meting 2020)

Opleidingsniveau	n	%
Laag	286	22
Midden	480	38
Hoog	490	38
Onbekend	21	2
Totaal	1.277	100

Tabel 23 Respons naar woningtype (N=1.245)

	Huurwoning	Koopwoning	Totaal
Vrijstaand	2	24	17
2-onder-1 kap	6	24	18
Rijtjeshuis	49	38	41
Appartement/flat	36	8	17
Studentenwoning	2	0	1
Seniorenwoning	1	1	1
Anders, namelijk:	4	4	4
Totaal	100	100	100

We hebben in dit onderzoek aan respondenten gevraagd in wat voor type woning zij wonen en of dit een huur- of koopwoning is. 67% van de respondenten woont in een koopwoning en 33% in een huurwoning (landelijk ligt het aandeel koopwoningen rond de 60%).

Stationsstraat 20c
5038 ED Tilburg
+31 (0)13 535 15 35
info@hetpon.nl
www.hetpon.nl

HETPON